

**congresboek
millenniumcongres (69)**

**20 november 1999
Hanzehof, Zutphen**

INHOUDSOPGAVE

	agendapunt (tijden bij benadering)	pag
1.	toelichting	1
2.	rapportage congres 67 en 68	2
3.	jaarverslag Hoofdbestuur	10
4.	beleidsplan Hoofdbestuur	16
5.	eindrapport toekomst voor de politieke partij	19
5.	eindrapport kiesstelsel en stemadvies	24
6.	eindrapport lokaal lidmaatschap	29
7.	document burger en bestuur	34

1 TOELICHTING

In dit congresboek is het pakket congresstukken verzameld dat u ter informatie wordt aangeboden.
de rapportage van de uitvoering van de besluiten van de congressen 67 en 68
het jaarverslag 98/99 van het Hoofdbestuur en
het beleidsplan 2000 van het Hoofdbestuur

De jaarverslagen van de Tweede Kamerfractie, de Eerste Kamerfractie, de Eurofractie, de SWB en het Opleidingscentrum kunnen bij de betreffende secretariaten worden opgevraagd

Daarnaast treft u de eindrapportages aan van drie Hoofdbestuurscommissies:
Kiesstelsel en Stemadvies; Lokaal Lidmaatschap en Toekomst voor de Politieke Partij.
Het Hoofdbestuur dankt de leden van deze commissies voor hun inzet

Tot slot bevat dit congresboek het uitgewerkte document 'Burger en Bestuur'. Uit dit document liggen tien punten ter besluitvorming aan het congres voor. Deze kunt u vinden in congresboek A.

Alle amendeerbare organisatorische voorstellen die het Hoofdbestuur heeft overgenomen uit de rapportages van de commissies, alsmede de door het Hoofdbestuur zelf ontwikkelde voorstellen voor de invoering van een ledenraadpleging en een partijreferendum treft u aan in congresboek A

2 RAPPORTAGE UITVOERING BESLUITEN CONGRES 68 en CONGRES 67 voorzover nog aan de orde

INHOUD

(In volgorde behandeling vorige congressen)

congres 67, 21 november 1998

- contributieregeling 2000
- 67.3019 identiteit
- 67.3015 hoofdbestuur en de regio's
- 67.3014 hoofdbestuur en zijn taken
- 67.3013 congres
- 67.3012 verslag gekozen vertegenwoordigers
- 67.3011 vragenronde hoofdbestuur op congres
- 67.3010 politieke inhoud
- 67.3009 basisdocument, verkiezingsprogramma, standpuntenbundel
- 67.3007 Adviesraad
- 67.3006 ledenraadpleging
- 67.3003 partijreferendum
- 67.3002 Opleidingscentrum
- 67.3001 SWB
- 67.3000 visiedagen

- 67.8003 waterschapsverkiezingen
- 67.8006 maatschappelijke ervaring
- 67.8007 inspraak startpunt
- 67.8008 verantwoordingsplicht voor ambtenaren
- 67.8009 zorgzaam 'blauw'
- 67.8013 biologische reiniging

congres 68, 6 en 7 februari 1999

- 68.1001 bereikbaarheid/rekening rijden
- 68.1002 burgemeestersvacature in Utrecht
- 68.1003 vrouwen in Afghanistan

- 68.5001 vertegenwoordiging van de regio's

- 68.8002 selectieve ontwikkeling Schiphol

- Bestuurdersvereniging
- Internationaal beleid

De *schuingedrukte teksten* vormen de rapportage.

contributieregeling 2000

De door het Hoofdbestuur voorgestelde wijziging op de contributieregeling voor 1999 werd door congres 67 aangenomen op twee voorwaarden:

- 1) Op korte termijn (dus nog voor april 1999) zullen de penningmeesters in de Democraat de contributiesystematiek toelichten. In april 1999 wordt een evaluatie van de gewijzigde regeling in het Hoofdbestuur besproken en gepubliceerd. Er wordt in de maanden mei en juni een partijbrede discussie georganiseerd op basis waarvan eind juni de concept-contributieregeling 2000 zal worden vastgesteld door het Hoofdbestuur.
- 2) De contributieregeling voor 2000 wordt vastgesteld in het najaarscongres van 1999. In hetzelfde congres wordt de begroting 2000 vastgesteld.

Uitvoering:

Op congres 67 is een gewijzigde contributieregeling 1999 aangenomen onder de voorwaarde dat deze regeling geevalueerd zou worden mede op basis van een partijdiscussie, vóórdát de contributieregeling voor 2000

vastgesteld zou moeten worden. Tevens is op hetzelfde congres 67 besloten om de contributieregeling op het naarjaarscongres (69) vast te stellen in plaats van, zoals gebruikelijk, op het voorjaarscongres (68). Gezien het feit dat de regio- en afdelingsafdrachtenregeling 2000 hiermee nauw samenhangt, heeft het Hoofdbestuur besloten om de behandeling van deze afdrachtenregeling ook te verplaatsen naar het najaarscongres 69. Op congres 69 zal de nieuwe contributieregeling voor 2000 worden vastgesteld. Ten behoeve hiervan heeft een HB-commissie een evaluatierapport opgesteld dat ook geagendeerd staat op congres 69. Uiteindelijk is besloten om ten behoeve hiervan geen uitgebreide partijdiscussie te organiseren omdat, na publicatie van de uitleg van de regeling in de Democraten met het verzoek om reacties (nr. 99/01, katem p. 3), slechts een zeer beperkt aantal reacties werd ontvangen. Bij het opstellen van het evaluatierapport heeft de HB-commissie overigens wel dankbaar gebruik gemaakt van deze reacties.

OM 67.3019 over identiteit

draagt het Hoofdbestuur op een commissie een nadere verduidelijking te laten maken van de identiteit en kernwaarden van D66

Uitvoering: De HB-commissie Identiteit biedt het najaarscongres 1999 het document "Uitgangspunten van De Democraten" (doelverklaring) aan

AOM 67.3015 over het Hoofdbestuur en de regio's

draagt het Hoofdbestuur op aan het congres voorstellen voor te leggen om

1. de functie van regiohoofdbestuurslid af te schaffen,
2. in plaats daarvan de HB-vergaderingen afwisselend in de regio's te laten plaatshebben, waarbij de ontvangende regio een vast punt op de agenda heeft,
3. een werkgroep op te zetten die er in samenwerking met de afdelings- en regiobesturen voor zorgt dat er regelmatig regionale politieke podia organiseert, waar HB-leden en volksvertegenwoordigers aanwezig zullen zijn ter consultatie.

Uitvoering:

- 1) *Afschaffing HB-lidmaatschap*

De HB-voorstellen m.b.t. het afschaffen van het regiohoofdbestuurslidmaatschap waren ten tijde van congres 67 reeds gepubliceerd voor behandeling in congres 68. Dat congres besloot de behandeling door te schuiven naar congres 69. Het Hoofdbestuur heeft de voorstellen dienaangaande ongewijzigd gehandhaafd. Het najaarscongres 1999 beslist erover.

- 2) *HB-vergaderingen in de regio*

Het hoofdbestuur nodigt de door de gezamenlijke regiovoorzitters aangewezen regiovoorzitter als permanente toehoorder bij de Hoofdbestuursvergaderingen

- 3) *Politieke podia*

Er komen de volgende soorten podia.

- *politieke podia op basis van moties, communicatiebeleid, het programma organisatie. Hoofdbestuur met Landelijk Secretariaat;*
- *actuele podia op basis van politieke actualiteit met (inter)nationaal karakter: organisatie. Landelijk Secretariaat met initiatiefnemers;*
- *lokale podia op initiatief van regio's en afdelingen, medefinanciering uit landelijk budget "activiteiten aan de basis; organisatie betreffende regio/afdeling en organisatorische randvoorwaarden wordt bij de behandeling van de begroting besproken*

Politieke podia

Er ligt een voorstel om in het kader van een centraal thema 'D66 op weg naar een nieuwe eeuw' een aantal politiek podia/visie dagen te organiseren. De thema's voor deze politieke podia zijn tot stand gekomen op basis van aangenomen moties op het congres en worden in relatie gebracht tot de centrale boodschap voor de rest van 1999.

De thema's zijn:

identiteit (grondslag: de commissie identiteit);

digitale samenleving (grondslag: motie om congres over ICT te organiseren),

mobiliteit en bereikbaarheid (grondslag: vliegverkeer en bereikbaarheid) en

De toekomst start vandaag, niet morgen...

AOM 67.3014 over het Hoofdbestuur en zijn taken

draagt het Hoofdbestuur op een taakomschrijving per HB-lid vast te stellen en te verspreiden, zodanig dat elk HB-lid een duidelijk afgebakend werkterrein heeft, waarvoor hij/zij tevens als contactpersoon fungeert.

***Uitvoering:** In Democraat 98/08 katem pag. 12 zijn de taakomschrijvingen per Hoofdbestuurslid gepubliceerd Als basis hiervoor zijn de profielen die gepubliceerd worden bij de meldingen voor vacatures gebruikt Nieuwe taakomschrijvingen worden opgesteld na aanname van de voorstellen tot opheffing van het regio-HB-lidmaatschap. De regionale portefeuilles zullen over de Hoofdbestuursleden worden verdeeld*

AOM 67.3013 over het congres

draagt het Hoofdbestuur op de volgende maatregelen te nemen met betrekking tot de partijcongressen

1. meer ruimte te voorzien voor actuele politieke moties;
2. de mogelijkheid van algemene politieke moties te creëren;
3. het interviewen van partijprominenten te beperken ten gunste van meer politieke activiteiten;
4. een deel van de fringe-meetings te wijden aan de overdracht van kennis en politieke vaardigheden, in de vorm van trainingen en seminars

Uitvoering:

- 1 *In de agenda voor het eendaagse congres van 20 november 1999 is een heel uur uitgetrokken voor Actuele Politieke Moties.*
- 2 *Bij de voorstellen tot Reglementswijzigingen voor congres 69 vindt U een voorstel voor het indienen van algemene politieke moties*
- 3 *Het Hoofdbestuur let bij voortduring op het evenwicht tussen politieke inhoud en publicitaire wenselijkheid*
- 4 *Voor het volgende tweedaagse congres wordt gedacht aan het houden van 1 of 2 seminars*

AOM 67.3012 over verslag gekozen vertegenwoordigers

draagt het Hoofdbestuur op als vast punt op de agenda op te nemen de jaarlijkse verslaglegging van de gekozen vertegenwoordigers op landelijk en Europees niveau, op basis van een jaarverslag dat ruim tevoren aan de leden beschikbaar is gesteld

De indieners maakten later duidelijk dat hun bedoeling was dat op elk congres aan de vertegenwoordigers vragen zouden kunnen worden gesteld.

***Uitvoering:** Op de agenda van dit najaarscongres zijn alle gewenste rapportages geagendeerd.*

De ervanng hiemee zal worden betrokken bij het besluit de rapportages in deze vorm voort te zetten in elk congres of de rapportages per fractie tot 1 per jaar te beperken, waarbij er spreiding over twee congressen kan plaatsvinden. Na congres 69 wordt hierover een voorstel aan congres 70 gedaan.

AOM 67.3011 over de vragenronde Hoofdbestuur op het congres

draagt het Hoofdbestuur op een HB-vragenronde als vast punt op de agenda van het congres op te nemen, teneinde vragen te beantwoorden en suggesties te behandelen, op basis van een jaarverslag dat ruim tevoren aan de leden beschikbaar is gesteld

***Uitvoering:** De jaarverslagen worden geagendeerd voor de voorjaarscongressen. Om de congresmotie uit najaar 1998 zo snel mogelijk uit te voeren, heeft het hoofdbestuur besloten om het eerste jaarverslag dit najaar aan te bieden Het verslag omvat de periode 1998 t/m de eerste helft van 1999. Op het voorjaarscongres 2000 komt het verslag over de tweede helft van 1999 aan de orde. Daarna wordt het normale stramen gevolgd. jaarverslagen in het voorjaar, beleidsplannen in het najaar.*

De ronde "Vragen aan HB" wordt voor elk congres geagendeerd.

AOM 67.3010 over de politieke inhoud

draagt het Hoofdbestuur op de politieke debatten op het congres te verlevendigen door het uitnodigen van anders-denken uit diverse sectoren van de samenleving, om een (inhoudelijke) bijdrage te leveren aan het congres

Uitvoering:

Het Hoofdbestuur zal in versterkte mate bevorderen dat er door externe op het terrein vakkundige mensen een bijdrage aan de inhoudelijke discussie op het congres wordt geleverd Voor wat betreft het najaarscongres meer hierover in de volgende Democraat.

AOM 67.3009 over een basisdocument, het verkiezingsprogramma en een ingenomen standpuntenbundel

draagt het hoofdbestuur op:

1. een basisdocument in te voeren, waarin de uitgangspunten van D66 weergegeven worden,
2. de opzet van het verkiezingsprogramma hierop af te stemmen;
3. een actuele standpuntenbundel met partijstandpunten in te voeren en deze steeds beschikbaar te stellen aan alle geïnteresseerden.

Uitvoering:

- 1) *Ter uitvoering van AOM 67.3019 heeft het Hoofdbestuur de door de HB-commissie Identiteit opgestelde "proeve van een doelverklaring" voorgelegd aan congres 69. Hiermee is tevens voldaan aan het verzoek tot invoering van een basisdocument*
- 2) *De PC houdt rekening met de doelverklaring bij het opstellen van het volgende concept-verkiezingsprogramma.*
- 3) *Actuele standpunten staan inmiddels op de website*

AOM 67.3007 over de Adviesraad

draagt het Hoofdbestuur op zo spoedig mogelijk een voorstel tot wijziging van het Huishoudelijk Reglement voor te leggen ter opheffing van de Adviesraad

Uitvoering:

Het Hoofdbestuur heeft overlegd met de regiovoorzitters en de Adviesraad. Besloten is het voorstel tot opheffing van de AR in te trekken. Een aangepast pakket veranderingsvoorstellen die de vertegenwoordiging van de regio's betreffen is ingediend voor congres 69. Meer hierover hierna bij Motie 68.5001

AOM 67.3006 over de ledenraadpleging

draagt het Hoofdbestuur op om de volgende instrumenten voor ledenraadpleging en discussie in te voeren:

1. *postbus 66 aan alle leden beschikbaar te stellen via Internet en e-mail;*
2. *een nieuwsbrief in te voeren die met grote regelmaat verschijnt, en waarin de leden punten kunnen aandragen voor de politieke agenda van D66, en hun mening kunnen geven over gevoerd beleid*

Uitvoering:

Postbus 66 is vervangen door de elektronisch verspreide publicatie Digitaal 66, waarop eenieder zich (digitaal) kan abonneren. Er zijn (informele) discussielijsten van D66-ers

Aan het millenniumcongres worden door het Hoofdbestuur voorstellen gedaan om ledenraadpleging en correctief referendum binnen de partij mogelijk te maken. Ook liggen er voorstellen om het mogelijk te maken dat elektronische discussiegroepen de status krijgen van virtuele afdelingen.

Daarnaast wordt de indiening van (niet actuele) politieke moties mogelijk gemaakt.

Aan het congres wordt de gelegenheid geboden vragen te stellen aan de fracties van TK, EK en EP.

Daarnaast is een van de speerpunten van het beleid voor het jaar 2000, het bevorderen van het gebruik van de elektronische communicatie

AOM 67.3003 over het partijreferendum

draagt het Hoofdbestuur op voorstellen te doen voor een wijziging van de Statuten/Huishoudelijke Reglement die de regels van een schriftelijk partijreferendum vastlegt.

Uitvoering:

Het Hoofdbestuur doet aan het millenniumcongres voorstellen tot het mogelijk maken van ledenraadplegingen en het correctief referendum.

AOM 67.3002 over het Opleidingscentrum

draagt het Hoofdbestuur op zo spoedig mogelijk een voorstel voor te leggen betreffende een verplichting voor gekozen vertegenwoordigers tot het volgen van voor hun functie relevante cursussen en het Opleidingscentrum op te dragen een evaluatie van het huidige cursusaanbod uit te voeren, gevolgd door voorstellen tot verbetering.

Uitvoering:

In de rapportage voor congres 68 melden wij U reeds: "Een formele verplichting is wettelijk onmogelijk. Het Hoofdbestuur zal de aandacht van de kandidaten vestigen op de wenselijkheid van het volgen van voor hun functie relevante cursussen

Daaraan kunnen wij thans toevoegen dat in het advies over Kiessysteem en Stemadvies waarover congres 69 beslist het volgende is opgenomen

"In het profiel waaraan de Stemadviescommissie de kandidaten toetst, eventueel aanvullende criteria op te nemen omtrent: . - de bereidheid om de eigen kwaliteit via functionele bij- en naxhaling te verhogen"

Het Opleidingscentrum zal in de volgende Democratische werkwijze voor 2000 ter kennis van de leden brengen.

Dat werkwijze is gebaseerd op een evaluatie van het werkwijze voor 1999. Daarnaast wordt U op het millenniumcongres in staat gesteld om vragen te stellen aan het bestuur van het Opleidingscentrum.

Het Hoofdbestuur heeft het Opleidingscentrum gevraagd bij de publicatie van haar gebruikelijke jaarverslag expliciet melding te maken van de evaluatie van het cursusaanbod.

AOM 67.3001 over de Stichting Wetenschappelijk Bureau

spreekt uit dat de SWB

- 1) alle door de SWB gepubliceerde documenten op internet beschikbaar moet stellen en in toegankelijke en verkorte vorm aan alle leden ter beschikking moet stellen, b v. in de Democraat,
- 2) jaarlijks een door het congres goed te keuren jaarplan moet opstellen, waarover TK-fractie, de EK-fractie, de EP-fractie en het Hoofdbestuur geraadpleegd worden.

Uitvoering:

- 1) *Het Hoofdbestuur heeft deze motie onder de aandacht van het bestuur van de SWB De SWB heeft geantwoord sympathiek te staan tegenover Internetpublicatie en samenvattingen Echter, ze hebben er geen geld voor. Zij vragen hiervoor geld aan het Hoofdbestuur. In de begroting 2000 van het Hoofdbestuur is inzet van elektronische communicatie een hoofdpunt van beleid. Met het bestuur van de SWB zal worden overlegd of en in welke mate zij via de D66-site documenten ter beschikking willen stellen Verkorte documenten van de SWB in de Democraat publiceren heeft in de begroting 2000 geen prioriteit gekregen*
- 2) *De SWB is van mening dat goedkeuring van een werkplan door het congres haar onafhankelijkheid aantast en in strijd is met de subsidievoorwaarden van BiZa In het programmatisch overleg tussen HB, TK, EK, EP, SWB, OC en PC wordt het jaarplan van de SWB) besproken Zodra plannen in een verdergaand stadium van voorbereiding zijn wordt hieraan bekendheid gegeven o a via de Democraat. Het Hoofdbestuur heeft het bestuur van de SWB verzocht het werkplan van de SWB ter informatie opvraagbaar te maken voor de leden en bereid te zijn daarover tijdens het congres bij het vragenuurtje vragen te beantwoorden*

AOM 67.3000 over visiedagen

spreekt uit dat minstens twee maal per jaar visiedagen moeten worden georganiseerd rondom een actueel politiek-maatschappelijk thema, waar door geïnteresseerde leden en mensen met een bepaalde expertise vanuit verschillende invalshoeken een integrale visie ten aanzien van dat thema kan worden ontwikkeld.

Uitvoering:

Visiedagen worden beschouwd als politieke podia Meer daarover hierboven bij AOM 67.3010.

APM 67.8003 over de waterschapsverkiezingen in Zuid-Holland

verzoekt het Hoofdbestuur op korte termijn organisatorische en financiële maatregelen te nemen, waardoor een effectieve verkiezingscampagne in de waterschappen van Zuid-Holland in april 1999 kan worden gevoerd.

Uitvoering:

Waterschapsverkiezingen worden gehouden op basis van het personenstelsel, hetgeen betekent dat politieke partijen daarbij geen directe rol hebben. Naar aanleiding van deze congresmotie heeft het Hoofdbestuur bij wijze van proef 3500 gulden ter beschikking gesteld om D66-ers te stimuleren zich kandidaat te stellen en te helpen gemeenschappelijk campagne te voeren. Tussen de commissie die dit zou voorbereiden en enkele kandidaten zijn misverstanden ontstaan over verantwoordelijkheden en activiteiten Dat heeft er toe geleid dat de oorspronkelijke opzet niet is uitgekomen. In afwachting van een mogelijke wijziging van het stelsel zal het hoofdbestuur geen vergelijkbare subsidieverzoeken honoreren, tenzij hierover afspraken met kandidaten gemaakt worden

Aan de Programmacommissie is verzocht om een concept-standpunt voor D66 te ontwikkelen over de wijze waarop waterschappen worden gekozen. Aandacht daarbij voor de taken van de provincie.

APM 67.8006 maatschappelijke ervaring

(intentie is door HB overgenomen en aldus door het congres aangenomen.)

opdracht aan het hoofdbestuur om vergaande maatregelen te treffen om informatie omtrent maatschappelijke ervaringen van leden boven tafel te krijgen ten behoeve van de besluitvorming van de partij op alle niveaus.

Uitvoering:

Het Hoofdbestuur zet het beleid voort om in het kader van het Kennis- en Kundebestand actief maatschappelijke ervaring van leden boven tafel te krijgen, opdat daarvan optimaal gebruik kan worden gemaakt binnen de gehele partij

APM 67.8007 inspraak startpunt

verzoek aan de raadsfracties om bij de samenspraak tussen bestuur en maatschappij inspraak hoog op de politieke agenda te plaatsen en inspraak niet als sluitpost maar als startpunt te behandelen.

Het Hoofdbestuur tekende hierbij aan dat D66-raadsfracties reeds veel aandacht aan inspraak besteden, maar dat het in zijn algemeenheid goed is dat inspraak hoog op de politieke agenda geplaatst wordt.

Uitvoering:

Het Hoofdbestuur heeft middels de afdelingsmailing alle afdelingen attent gemaakt op deze congresuitspraak en gevraagd bij hun raadsfractie aandacht voor maatschappelijke inspraak hoog op de agenda te laten plaatsen

APM 67.8008 verantwoordingsplicht voor ambtenaren

verzoek aan de Tweede Kamerfractie om te bevorderen dat er gezocht wordt naar een mogelijkheid van een vorm van verantwoordingsplicht voor ambtenaren.

Uitvoering:

In het kader van de discussie over ministerele verantwoordelijkheid in de Tweede Kamer is dit aspect ruimschoots aan de orde gekomen, ook op initiatief van D66.

APM 67.8009 zorgzaam 'blauw'

verzoek aan de Tweede kamerfractie om te bevorderen dat meer zorgzaam 'blauw' op de politiebureaus aanwezig is - ook 's avonds en 's nachts - om de vragende burger van dienst te kunnen zijn.

Uitvoering:

De Tweede Kamerfractie zal dit bij het overleg over het Integraal veiligheidsprogramma (IVP) inbrengen. Deze behandeling staat voor eind oktober op de agenda van de Kamer.

APM 67.8013 biologische reiniging

verzoek aan de Tweede Kamerfractie om milieuvriendelijke en biologische reiniging hoog op de nationale agenda te plaatsen

Uitvoering:

De D66-fractie heeft zich naar aanleiding van de actuele politieke motie van Leo Stoter en anderen actief ingezet op het gebied van biologische reiniging. Naast het bij gelegenheid ter sprake brengen van dit onderwerp, hebben zij onder meer vragen gesteld m b t de Eindrapportage, acties uit de chloorketenstudie. Op 15 september zal in de Kamer een algemeen overleg over dit rapport plaats vinden. Daarnaast heeft de fractie op 17 augustus schriftelijke vragen aan de minister van VROM gesteld over het gebruik van chloor in zwembadwater. De antwoorden op deze vragen hebben wij nog niet mogen ontvangen. Verder neemt aan van de leden deel aan de Bezinningsgroep Water, die zich voornamelijk bezig houdt met waterkwaliteit.

APM 68.1001 bereikbaarheid/rekening rijden

verzoek aan het Hoofdbestuur om een politiek podium te organiseren over 'bereikbaarheid voor iedereen' waaruit een duidelijk D66-standpunt geformuleerd kan worden,

Uitvoering:

Zie hiervoor bij AOM 67.3010.

APM 68.1002 burgemeestersvacature in Utrecht

oproep aan de Tweede Kamerfractie om bij de regering erop aan te dringen dat de bevolking van Utrecht de beslissende stem moet brengen bij de vervulling van de burgemeestersvacature b v. d.m v. een raadplegend referendum onder de bevolking van Utrecht, waarbij het kabinet zich bij voorbaat aan de uitslag van dit referendum bindt

Uitvoering:

D66 heeft na de referendumcrisis bewerkt dat voortvarend zal worden gewerkt aan raadplegend referendum

APM 68.1003 vrouwen in Afghanistan

verzoek aan de D66-fracties van Europees Parlement en Tweede Kamer alsmede de D66-bewindvoerders van het kabinet om - waar en wanneer zulks opportuun is - de schijnwerpers van politiek en media te richten op de grove inbreuk op essentiële grondrechten jegens 50% van de bevolking in Afghanistan, zodat op korte termijn de publieke opinie gemobiliseerd wordt

Uitvoering:

De overweging in de motie is volstrekt juist. Er is te weinig aandacht voor het conflict in Afganistan dat we maar al te graag als een intern conflict beschouwen tussen islamitische radicalen (Taliban) en rebellen (veldheren die zich vanuit een bepaalde regio verzetten tegen het gezag in Kabul). Vrouwenrechten en mensenrechten worden echter met voeten getreden, er is een grote vluchtelingenproblematiek en een groot deel van de bevolking met name meisjes en vrouwen heeft weinig tot geen toegang tot essentiële voorzieningen

Een scherpe stellingname van Kabinet en Kamer, zeker voor wat betreft het D66 aandeel daarin is zeker passend, in EU en VN kader. Tevens kan Nederland als tijdelijk lid van de Veiligheidsraad proberen deze zaak internationaal te agenderen

Mensenrechtenresoluties in de mensenrechtencommissie in Geneve en de Algemene Vergadering van de VN worden door Nederland in de regel actief bepleit respectievelijk gesteund. Publieke opinie dient, zowel door de NGO's (Amnesty) als door de regering te worden gemobiliseerd

M 68.5001 vertegenwoordiging van de regio's

opdracht aan het Hoofdbestuur om de ingediende voorstellen tot wijziging van het Huishoudelijk Reglement die beogen de Adviesraad op te heffen, aan te houden tot het najaarscongres, opdat het congres zich dan kan uitspreken over een samenhangend pakket van veranderingsvoorstellen die de vertegenwoordiging van de regio's betreffen en om vooraf met de regiobesturen in overleg te treden met het oog op voorstellen voor een verbeterde vormgeving van de regionale vertegenwoordiging

Uitvoering:

Het Hoofdbestuur heeft overlegd met de regiovoorzitters en de Adviesraad. Besloten is het voorstel tot opheffing van de AR in te trekken. Een aangepast pakket van veranderingsvoorstellen die de vertegenwoordiging van de regio's betreffen is ingediend voor congres 69. Dat houdt in dat

- *de Adviesraad in stand gehouden wordt en over politieke onderwerpen adviseert;*
- *de politieke advisering van de Adviesraad versterkt wordt door dat ook aan de Programmacommissie en dus – in tegenstelling tot tot nu toe – ook over het Verkiezingsprogramma en congresvoorstellen wordt geadviseerd,*
- *versterking van de invloed van de regio door de verkiezing van Adviesraadsleden door de eigen regiovergadering.*
- *het efficiënter besturen door terugdringing van het aantal Hoofdbestuursleden van 20 tot 9 a 11 leden, waarbij het contact met de regio's verdeeld wordt over alle Hoofdbestuursleden met uitzondering van de voorzitter*
- *het actief betrekken van de regio bij het Hoofdbestuur via de vaste uitnodiging voor Hoofdbestuursvergaderingen van een door de gezamenlijke regiovoorzitters aangewezen regiovoorzitter.*

APM 68.8002 selectieve ontwikkeling Schiphol

congresuitspraak dat, voordat het kabinet besluit over de verdere ontwikkeling van de luchtvaart op langere termijn, alsnog een beleidsscenario moet worden uitgewerkt dat uitgaat van een werkelijk selectief ontwikkelings- en ontmoedigingsbeleid en dat dit scenario volwaardig bij de uiteindelijke besluitvorming moet worden betrokken.

Uitvoering:

Op het congres heeft de woordvoerder Jan van Walsem al gezegd dat D66 een notitie met standpunt heeft bepaald die tegemoet komt aan deze motie

Bestuurdersvereniging

In congres 68 werden wijzigingsvoorstellen aangenomen waardoor

- * de Bestuurdersvereniging in het vervolg een sectie van D66 is;
- * elke vertegenwoordiger hiervan qualitate qua lid is, zonder extra contributie te betalen,
- * het bestuur bestaat uit 5 personen, vz penningmeester en secretaris benoemd uit de leden van de BV en 2 leden benoemd door het HB.

Uitvoering:

Deze wijzigingsvoorstellen zijn geëffectueerd. Door het HB zijn Joke Jorntsmā en Steven Pieters benoemd. De Bestuurdersvereniging stelt jaarlijks een jaarprogramma op en krijgt daarvoor een budget van het HB. Het jaar 2000 is het eerste volledige jaar onder het nieuwe régime.

Internationaal beleid

Het congres droeg het Hoofdbestuur op

- * om te komen tot een (versterking van het) netwerk van sociaal-liberale en verwante partijen;
- het lidmaatschap van de Liberale Internationale aan te vragen en toetreding tot deze organisatie te bewerkstelligen;

- om op een tijdstip gelegen drie jaar na toetreding tot de Liberale Internationale het lidmaatschap van deze organisatie alsmede van de ELDR te evalueren;

Het congres sprak uit dat:

- * de fracties in de Staten-Generaal en het Europees Parlement alsmede de vertegenwoordigers van D66 in internationale parlementaire assemblees dienen bij te dragen aan een (versterking van het) netwerk van sociaal-liberale en verwante partijen

Uitvoering:

D66 is tijdens het Liberal International congres van 3-5 maart 1999 als volwaardig lid tot Liberal International (LI) toegetreden. Dit gebeurde zonder enige oppositie. Een eerste uitwerking van de toezegging aan het D66 congres om de sociaal liberale identiteit binnen LI en ELDR tot uitdrukking te brengen volgde op 28-30 april op het ELDR Partijcongres in Berlijn. Vertegenwoordigers van LibDems, Liberales Forum en De Radikale Venstre werden door de D66 delegatie aan de sociaal-liberale stammtisch uitgenodigd voor een gezamenlijke lunch. Bij deze lunch waren o.a. Thom de Graaf en Jan Hoekema aanwezig. De uitwisseling van ideeën en gedachten tussen vertegenwoordigers van gelijkgezinde partijen in de zijlijn van een ELDR of LI bijeenkomst werd door de partijen bijzonder gewaardeerd, zodat een voortzetting van dergelijke informele bijeenkomsten in de rede ligt.

Tijdens het LI congres zijn de contacten aangehaald met de Liberal Party of Canada. In oktober 2000 zal nl. het LI congres in Ottawa plaatsvinden en er zijn ideeën om een frnng meeting vanuit D66 te organiseren

Daags voor het najaarscongres in Zutphen (20 november) zal onder auspiciën van Stichting IDI een internationale conferentie inzake sociaal liberalisme en identiteit worden georganiseerd. Voor deze conferentie zullen vertegenwoordigers van LibDems, Radikale Venstre (Denemarken), Liberales Forum (Oostenrijk), Folkpartiet Liberalna (Zweden), Alliance of Free Democrats (Hongarije), Estonian Reform Party, Jabloko, SOP (Slowakije) e.d. worden uitgenodigd. Het programma zal ook uit een openbaar gedeelte bestaan dat toegankelijk zal zijn voor leden en belangstellenden.

Ook wat betreft scholing en vormingsprojecten in Midden- en Oost-Europa wordt meer en meer samengewerkt met gelijkgezinde partijen of daaraan geleerde stichtingen. De internationale stichting van D66, IDI, werkt momenteel samen met LibDems en SILC (Folkpartiet Liberalna) in Bosnië. Ook in Albanië wordt naar afstemming en samenwerking gestreefd.

3 JAARVERSLAG HOOFDBESTUUR over 1998 en 1^e helft 1999

Algemeen

Er is in 1998 met veel inspiratie heel hard gewerkt door duizenden D66'ers. Het Hoofdbestuur spreekt hiervoor zijn grote waardering uit. We krijgen de wind politiek niet in de zeilen. Het is knap dat wij desondanks zo goed uit de onderhandelingen over het regeerakkoord zijn gekomen en met vijf bewindslieden deelnemen aan het kabinet.

Ook al gaat het schip op dit moment niet zo hard. Het moet wel in prima conditie blijven. Daartoe heeft het Hoofdbestuur in 1998 en 1999 veel tijd besteed aan de voorbereiding van forse veranderingen in de partijorganisatie. Sommige veranderingen zijn er doorheen. De meeste worden door de partij op het millenniumcongres in november 1999 behandeld.

Twijfel nooit aan het vermogen van een kleine groep geïnspireerde mensen om de wereld te veranderen.

Financiën

In 1998 is de financiële positie van de partij door de verkiezingen zwaar onder druk gezet. De zeer hoge verkiezingsuitgaven, gecombineerd met de gevolgen van de verkiezingsuitslag (met name de financiële positie van de bestuurdersvereniging was daardoor onhoudbaar geworden) maakten het noodzakelijk met kracht verder te werken aan de verhoging van de beheersing van de begroting en de doelmatigheid van de uitgaven. Deze beheersing is versterkt door kosten zoveel mogelijk toe te rekenen aan de veroorzakers ervan. Dit heeft tot gevolg dat kostenbesparend gedrag wordt bevorderd. Zo heeft elke HB-commissie een apart budget gekregen, waaruit allerlei secretariaatsuitgaven van die commissie worden gefinancierd en is de financiële verhouding tussen D66 aan de ene kant en het Opleidingscentrum, het Wetenschappelijk Bureau en de Jonge Democraten aan de andere kant vernieuwd. Enerzijds betekende dat een verlaging van de lasten die door D66 worden doorberekend, anderzijds werden de subsidies uit de partijbegroting afgeschaft en dienen de partners nu aan te geven op welke wijze men de budgetten voor opleidingen, wetenschappelijk onderzoek en politiek jongerenwerk wenst in te vullen.

De begrotingsbeheersing heeft tot gevolg gehad dat D66 de meest acute financiële problemen heeft opgelost. Voor de nabije toekomst zal een verdere vergroting van de efficiency noodzakelijk zijn. De inkomsten van de partij (vooral contributies) stijgen jaar op jaar nog steeds minder snel dan de loon-, prijs- en huurstijgingen die D66 sowieso moet betalen. De contributieregeling is met name gewijzigd om op termijn aan die ontwikkeling een eind te maken. Anders blijft D66, ondanks de voortdurende verhoging van de efficiency genoodzaakt op allerlei uitgaven verder te bezuinigen.

Gelukkig is in 1999 de Rijkssubsidieregeling voor politieke partijen enigszins verruimd. De subsidies zijn in de eerste plaats bedoeld voor het OC, de SWB en de JD, maar van de verruiming kan ook D66 zelf enigszins profiteren. Door een onverwachte vertraging van de invoering van de regeling met een half jaar, zal D66 echter in 1999 een lagere extra subsidie krijgen dan waarop tijdens de vaststelling van de begroting kon worden gerekend.

Ook door andere inkomstenbronnen aan te boren, kan D66 de financiële problemen bestrijden. Het verbeterde beleggingsbeleid heeft geleid tot een verdubbeling van het rendement (en een extra rentewinst van circa fl. 50.000,- in 1998). Bedacht moet echter worden dat D66, gezien de relatief lage reserves, maar weinig risico's kan dragen. Dat vermindert de mogelijkheid een nog hoger rendement te behalen.

Het verwerven van inkomsten via externe financiering verloopt nog zeer moeizaam. Dit heeft vooral te maken met het feit dat niet iedereen in de partij er al van overtuigd is dat deze inkomstenbron noodzakelijk is.

De afdrachtregeling voor politieke vertegenwoordigers loopt ook nog niet zoals verwacht. In 1998 heeft D66 maar iets meer dan de helft van het bedrag binnen gekregen van de opbrengst die zou zijn gerealiseerd als iedereen die onder de regeling valt aan zijn of haar verplichting had voldaan.

Het is bijzonder spijtig dat de penningmeesters hebben moeten constateren dat DiXit niet het noodzakelijke aantal abonnees heeft gehaald. Op het voorjaarscongres in 1999 is gemeld dat DiXit de kans kreeg zich te bewijzen, maar dat het financieel alleen mogelijk was als DiXit medio 1999 2000 betalende abonnees zou hebben. Toen bleek dat DiXit nog niet de helft van dat aantal kon realiseren, was de rekensom snel gemaakt. Voortzetting van DiXit zou voor de partij en het OC een verlies hebben opgeleverd van meer dan fl. 180.000,-. Dit was noch voor het OC, noch voor D66 op te brengen, zonder andere noodzakelijke uitgaven in gevaar te brengen.

In 1997 en 1998 is de reserve- en voorzieningenpositie van D66 gedaald met ongeveer fl. 750.000,-. Dit geeft aan dat de penningmeesters niet alleen op de rem hebben gestaan, maar ook ruimte hebben gegeven voor extra uitgaven. Het grootste deel van de extra uitgaven betrof uitgaven voor de verkiezingscampagnes. Het moet echter iedereen duidelijk zijn, dat je zo niet door kunt gaan. In 1999 (waarin ook twee campagnes moesten worden gefinancierd) zal de reserve- en voorzieningenpositie van D66 zich vermoedelijk stabiliseren. Gezien de stijging van de risico's waar D66 mee te maken heeft, is het noodzakelijk om, of de reserves en voorzieningen

weer te verhogen, of de financiële risico's te verlagen. In de begroting 2000 zal duidelijk worden welke keuzes het HB heeft gemaakt

Organisatie

Kiesvereniging

1998 stond in het teken van de verkiezingen. In de eerste helft van dat jaar gingen de kiezers naar de stembus voor de gemeenteraadsverkiezingen op 3 maart en de Tweede Kamerverkiezingen op 6 mei. In de tweede helft van 1998 zijn de interne verkiezingen gehouden voor samenstelling van de lijsten voor de verkiezingen van de Eerste Kamer op 25 mei 1999 en het Europees Parlement op 10 juni 1999.

In 1999 werden naast de bovengenoemde verkiezingen voor het Europees Parlement en de Eerste Kamer ook naar de stembus gegaan voor de Provinciale Staten. In Noord-Brabant werd dit in enkele gemeenten gecombineerd met vroegtijdige gemeenteraadsverkiezingen.

Gemeenteraadsverkiezingen

Op 4 maart 1998 werden in het merendeel van Nederland gemeenteraadsverkiezingen gehouden. D66 nam deel in 211 gemeenten. Helaas was de uitslag ongunstig waardoor in de meeste gemeenten zetels en soms daardoor ook wethouders verloren gingen. Na de herindelingsverkiezingen in het najaar heeft D66 aan het eind van 1998 491 zetels in de (deel)gemeenteraden en 44 wethouders.

Tweede Kamerverkiezingen

Ter voorbereiding op de verkiezingen van de Tweede Kamer werden in het congres op 13 en 14 februari te Noordwijkerhout het verkiezingsprogramma vastgesteld en Els Borst gekozen tot lijsttrekker. D66 kwam na de verkiezingen met 14 kamerleden terug in de Tweede Kamer (was 24). De kabinetsformatie van Paars 2 resulteerde voor D66 3 ministersposten en 2 staatssecretariaten. Tijdens een druk bezochte informele bijeenkomst op 1 augustus werden de leden op de hoogte gebracht van het onderhandelingsresultaat en werd de nieuwe ministerploeg gepresenteerd.

Adviesraad

Op 30 mei werd de uitslag van de interne poststemming voor de verkiezingen van de Adviesraad vastgesteld. Er hadden zich 70 gekandideerd voor 50 plaatsen en 50 plaatsvervangende plaatsen.

Provinciale Staten

Op 3 maart 1999 werden de verkiezingen voor de Provinciale Staten gehouden. D66 heeft na de verkiezingen nog 39 zetels over. In geen enkele provincie kwam D66 in het college, waardoor ook twee gedeputeerden verdwenen.

Eerste Kamer

21 kandidaten namen deel aan de interne verkiezingen voor de lijst voor de Eerste Kamer. Op het congres in Gouda, 21 november '98 vond de presentatiebijeenkomst plaats. Op 25 mei '99 werden door de Provinciale Staten vier D66'ers gekozen in de Eerste Kamer.

Europees Parlement

Aan de interne poststemming voor de lijst van het Europees Parlement namen 23 kandidaten deel. De presentatie vond plaats als plenair onderdeel van het congres te Gouda op 21 november 98. Op het voorjaarscongres in Veldhoven op 5 en 6 februari 1999 werd uit vier kandidaten Louise van der Laan tot lijsttrekker gekozen. Op 10 juni ging D66 in zetelaantal terug van vier naar twee zetels in het Europees Parlement.

Partijorganisatie

De meeste politieke partijen, dus ook D66, kampen met een dalende belangstelling. Eind 1997 is het hoofdbestuur begonnen met een fundamentele herorientatie op de positie van D66. Na een uitvoerige interne discussie werd in augustus 1998 een aantal voorstellen gepresenteerd om meer samenhang in de partij te brengen en deze ook flexibeler te maken. De voorstellen hadden onder meer betrekking op de Adviesraad, de regio-vertegenwoordiging (regiobesturenoverleg en regio-hoofdbestuurslidmaatschap), taak en plaats van de programmacommissie, de positie van de bestuurdersvereniging, het bladenplan, de contributieregeling, etc. Inmiddels was een groep actieve leden onder de vlag van Opschudding ook bezig met een aantal plannen voor versterking van de partij. Deze maakten zij in september bekend in de vorm van een pamflet met aantal organisatorische moties voor het najaarscongres. Voor een belangrijke deel liepen deze samen met de HB-voorstellen.

Hoofdbestuurcommissies

Ter uitwerking van deze plannen is een aantal hoofdbestuurcommissies ingesteld.

De Commissie Kiessysteem en Stemadvies onder voorzitterschap van oud-staatssecretaris Dick Tommel werkte voorstellen uit om ons interne kiesstelsel te verbeteren, met behoud van het uitgangspunt one-man-one-vote dat D66 als enige partij toepast.

De Commissie Lokaal lidmaatschap onder voorzitterschap van wethouder Henk Pijlman keek naar wat we kunnen leren van de groei van lokale partijen en hoe D66 zich daartegenover moet opstellen.

De Reglementencommissie onder voorzitterschap van Wilfried Derksen en met secretaris Tineke Veenstra heeft een bijzondere prestatie geleverd door tegelijk met het verwerken van de wijzigingen die voortvloeien uit congresbesluiten een vereenvoudiging en stroomlijning van de statuten en het huishoudelijk reglement door te voeren waardoor deze leesbaarder zijn geworden en praktischer in gebruik.

Ten slotte werkt het hoofdbestuur zelf voorstellen uit voor een partijreferendum en digitale ledenraadpleging. Over al deze onderwerpen wordt gerapporteerd aan het Millenniumcongres in november 1999.

Congressen

Het voorjaarscongres 1998 in Noordwijkerhout stond geheel in het teken van de raads- en kamerverkiezingen. Tijdens het najaarscongres in Gouda kwamen de veranderingsvoorstellen voor de partijorganisatie van het hoofdbestuur en van Opschudding aan de orde. Het voorjaarscongres 1999 in Veldhoven zette de discussie op enkele onderwerpen voort (zoals over de Adviesraad die uiteindelijk toch niet werd opgeheven).

Internetdemocratie

De informatie- en communicatietechnologie (ICT) en in het bijzonder internet bieden mogelijkheden om vormen van directe democratie in te voeren. Dat kan het politieke proces nieuw leven inblazen, wat speciaal een uitdaging moet zijn voor D66.

In de afgelopen periode werd de landelijke website ingrijpend vernieuwd en is begonnen met een elektronisch bulletin via email (Digitaal66). Tijdens de recente congressen werd de mogelijkheid geopend te chatten met D66-politici en kon men elektronisch zijn mening geven over bepaalde zaken. Als het najaarscongres 1999 akkoord gaat kunnen er voortaan digitale ledenraadplegingen worden gehouden. Een groeiend aantal leden neemt deel aan een enkele informele D66-nieuwsgroepen op internet.

Op diverse niveaus in de partij experimenteert men met internet om aldus om uit te vinden wat er mogelijk is. Het hoofdbestuur zal een innovatieteam oprichten om dergelijke ontwikkelingen praktisch vorm te geven en dat als vraagbaak kan fungeren.

Politiek

1998 en de eerste helft van 1999 stonden in het teken van de verkiezingen. Op landelijk niveau speelde inhoudelijk de voorbereiding voor de Tweede Kamerverkiezingen, op 6 mei 1998, en de verkiezingen voor het Europees Parlement op 10 juni 1999. Verder werd deze anderhalf jaar gekenmerkt door het structureren van de politieke meningsvorming binnen de partij.

Verkiezingsprogramma

Op het voorjaarscongres op 13 en 14 februari 1998 werd na behandeling van een kleine 1000 amendementen het verkiezingsprogramma 'Bewogen in Beweging' aangenomen. Dit programma was de basis voor de coalitieonderhandelingen, die hebben geleid tot Paars 2. De belangrijkste D66-punten in het nieuwe coalitieakkoord waren: de gekozen burgemeester, structureel meer geld voor de zorgsector en meer aandacht voor kwaliteit in de ruimtelijke omgeving. Op een informele bijeenkomst op 1 augustus 1999 zijn de leden op de hoogte gebracht van het onderhandelingsresultaat. Tevens heeft de nieuwe D66-ploeg in Paars 2 gepresenteerd.

De Programmacommissie is na de Tweede Kamerverkiezingen begonnen met de voorbereidingen voor het verkiezingsprogramma voor de Europese verkiezingen. Het manifest, dat een apart D66 document is geworden naast het ELDR-verkiezingsprogramma, werd op 5 en 6 februari 1999 door het congres vastgesteld. Het manifest is verschenen met de titel 'het succes van Europa'.

Congres

De voorjaarscongressen van zowel 1998 als 1999 stonden in het teken van het vaststellen van het verkiezingsprogramma voor de verkiezingen van respectievelijk de Tweede Kamer en het Europees Parlement. Hierdoor heeft alleen voor het najaarscongres een aparte Hoofdbestuurscommissie zich bezig gehouden met de voorbereidingen van het congresonderwerp. Het onderwerp van congres 67 op 21 november te Gouda was de Vitale Economie. Dit onderwerp werd geïnspireerd door de een jaar eerder verschenen publicatie van de Stichting Wetenschappelijk Bureau 'naar een vitale economie'. Hierin werd een nieuw denken geïntroduceerd voor het oplossen van maatschappelijke problemen. Middels het congresdocument is geprobeerd dit denken breder in de partij uit te dragen.

Op het najaarscongres 1998 in Gouda profileerde zich een groep meestal jonge, actieve D66'ers onder de naam 'De Opschudding'. Voor de politieke hoek in het Hoofdbestuur is vooral de aanneming van moties over het 'sociaal liberalisme' als over instellen van een commissie die zich moet bezighouden met de identiteit van belang geweest. In de ingestelde Hoofdbestuurscommissie Identiteit is onder voorzitterschap van Wilfried Derksen geprobeerd om de identiteit van D66 te verwoorden. Daarin is het sociaal liberale meegenomen. In het voorjaar van 1999 is via Internet een concept-doelverklaring verschenen, waarop door veel geïnteresseerden is gereageerd. Op het najaarscongres in 1999 wordt dit aan alle leden ter besluitvorming voorgelegd.

In het voorjaar van 1999 heeft 'De Opschudding' een inhoudelijk vervolg gegeven aan de vernieuwingsdrang die zij in het najaar van 1998 in gang hebben gezet. Het document 'De Voorzet' is door het Hoofdbestuur als een aanwinst voor de discussie binnen de partij ontvangen.

Varkens

Het begin van 1998 kende op politiek gebied nog belangrijke invloed van de varkenscrisis eind '97. In dit politiek dilemma heeft het Hoofdbestuur de fractie met maximale kracht geadviseerd geen water bij de wijn te doen. De fractie heeft geen ruimte gevonden het advies van het Hoofdbestuur te volgen. Dat was teleurstellend. Maar het is nu eenmaal de verantwoordelijkheid van de Tweede Kamerfractie.

Politiek beraad en kabinetsformatie

Elke donderdagavond heeft het politiek overleg plaatsgevonden tussen de D66-bewindslieden, fractievoorzitters TK, EK en EP en partijvoorzitter. In dit overleg brengt de partijvoorzitter actief waar nodig het partijprogramma naar voren.

Het Hoofdbestuur heeft de keuze voor deelname aan het tweede Paarse kabinet ondersteund. Het was het onvermijdelijk gevolg van de inzet van Paars 2 tijdens de campagne.

In de zomer van 1998 heeft de partijvoorzitter actief deelgenomen aan het beraad over de totstandkoming van het regeerakkoord. Bij de kabinetsformatie is met enthousiasme de keuze voor het ministerie van Landbouw gesteund, omdat dit unieke aanknopingspunten geeft om voor het milieu op te komen.

De Secretaris Politiek bezoekt daarnaast wekelijks de fractievergaderingen op dinsdagmorgen.

Politieke meningsvorming

Eén van de aandachtspunten van het afgelopen jaar was het beter structureren van het proces van politieke meningsvorming binnen de partij. Het Hoofdbestuur heeft zich daarbij op twee zaken, met name, gericht: een prominenter rol van de Programmacommissie in de politieke meningsvorming; het oppakken van de politieke podia.

Programmacommissie

De programmacommissie had als enige taak het schrijven van het concept-verkiezingsprogramma. Echter, het draagvlak van haar voorstellen bleek vaak pas bij het verschijnen van het concept-verkiezingsprogramma. Eerder verschenen congresdocumenten en congresuitspraken stonden vaak los van de inhoud van het verkiezingsprogramma. Om het programma meer draagvlak te geven en een verband te brengen tussen de congresdocumenten en het verkiezingsprogramma, heeft het Hoofdbestuur reglementswijzigingen voorbereid waardoor de programmacommissie i.p.v. een congrescommissie een Hoofdbestuurscommissie zal worden. De leden worden op voordracht van het Hoofdbestuur door de ledenvergadering gekozen. Verder is afgesproken, dat de programmacommissie in het vervolg de congresdocumenten zal voorbereiden. Dit gebeurt niet meer door een aparte Hoofdbestuurscommissie. Het eerste congresdocument van de hand van de PC, Burger en Bestuur, wordt behandeld op 20 november 1999 op congres 69 te Zutphen.

Op congres 67, 21 november 1998, koos het congres een bijna geheel vernieuwde commissie. Uit 12 kandidaten zijn 6 nieuwe PC-leden gekozen. Daarnaast werd de voorzitter, na een jaar waarnemend voorzitter te zijn geweest, officieel gekozen. De Programmacommissie telt nu 9 leden. De nieuwe PC heeft binnen korte tijd een eigen werkwijze ontwikkeld waarin individuele leden van de partij de mogelijkheid krijgen een rol te spelen in het proces van meningsvorming. Dit gebeurt zowel via het vroegtijdig toesturen van documenten naar referenten als via zogenaamde werkconferenties.

Politieke Podia

Doordat 1998 vele campagneactiviteiten kende is in 1999 een poging ondernomen om de politieke podia weer te organiseren. In juni werd in Groningen door de Programmacommissie in samenwerking met het Hoofdbestuur een podium over Burger en Bestuur georganiseerd. Ruim 70 leden waren aanwezig. Voor het najaar van 1999 staan meer podia op het programma, onder andere over bereikbaarheid en de identiteit van D66. Doel van het politiek podium is om leden met kamerleden en deskundigen binnen en buiten de partij te laten discussieren over allerlei verschillende onderwerpen.

Hoofdbestuurscommissies

Op inhoudelijk gebied zijn drie permanente Hoofdbestuurscommissies actief. Dit zijn de commissie Seniorenbeleid, Ondernemerskring en Vrouwenrechten/Mensenrechten. Deze commissies komen op voor die doelgroepen in de samenleving waaraan Hoofdbestuur en de verschillende fracties meer aandacht moeten besteden.

Verder zijn in 1999 door het Hoofdbestuur de al eerder genoemde commissie Identiteit en de commissie Politiek in de Volgende Eeuw onder voorzitterschap van Alexander Pechtold ingesteld. De voorstellen van beide commissies worden behandeld op het najaarscongres.

Adviesraad

In juni 1998 werd een nieuw gekozen Adviesraad geïnstalleerd. Deze heeft allereerst aandacht geschonken aan het eigen werkproces. Geprobeerd is om op een zo open en voor leden toegankelijk mogelijke manier het Hoofdbestuur en de verschillende fracties te adviseren. Het najaarscongres in 1998 heeft een motie aangenomen met het verzoek aan het HB voorstellen aan het volgend congres voor te leggen voor opheffing van de Adviesraad. Het voorjaarscongres van 1999 besloot echter de door het Hoofdbestuur voorgelegde voorstellen niet te behandelen aler er (in het congres daarna = 69) vervangende alternatieven liggen met betrekking tot de vertegenwoordiging van de regio's.

Voor congres 69 vindt U de voorstellen elders in dit pakket

Lof

Het was inspirerend om te zien hoe een aantal afdelingen en regio's op een vernieuwende manier omgegaan zijn met de politieke meningsvorming. Zo kent de regio Utrecht een goed bezocht 'politiek overleg' en kent het Noorden het noordelijk congres. Zeer vernieuwend was het verkiezingsprogramma voor de Provinciale Statenverkiezing in Friesland. Op een verhalende wijze werden de diverse plannen van D66 aan het voetlicht gebracht. Op deze manier werd de kiezer op een aantrekkelijke wijze geconfronteerd met de ideeën van D66.

Politiek activisme

Het is het hoofdbestuur opgevallen dat het politiek activisme in de partij terugloopt. Op de zeepkist, huis-aan-huis, schrijven in de krant, het gebeurt minder. Terwijl duidelijke successen zichtbaar zijn in afdelingen waar het wel gebeurt, zoals: Gennep, Heerjansdam, Den Helder, Amsterdam, etc.

Op de digitale discussielijst van D66 wordt op een zeer actieve manier politiek bedreven over allerlei vooral actuele politieke onderwerpen. De discussielijst vormt op deze manier een gevoel hoe er in de partij over onderwerpen gedacht wordt.

Politiek gezien was 1998 en de eerste helft van 1999 een bewogen periode met hoogte en dieptepunten. In de komende jaren zal het sociaal liberale gedachtegoed van D66 meer een plaats krijgen, waarbij de inbreng van leden groter zal worden. Het radicaal-democratische uitgangspunt zal hierbij richtsnoer moeten blijven.

B u i t e n l a n d

Het internationaal secretariaat heeft zich in de afgelopen periode prioriteit gegeven aan de versterking van de contacten met geestverwante partijen en aan verbreding van de Stichting Internationaal Democratisch Initiatief D66, de buitenlandstichting van de partij.

In het kader van de versterking van de contacten met geestverwante partijen is D66 na een congresbesluit in februari 1999 tijdens het Liberal International congres op 4 maart 1999 toegetreden tot de Liberale Internationale. Thom de Graaf is daarbij verkozen tot vice-president van de LI namens D66.

Van groot belang is daarnaast geweest het congres van de ELDR Partij (Partij van Europese Liberalen en Democraten) in april in Berlijn, alwaar het ELDR verkiezingsprogramma is vastgesteld. De inbreng van D66 op dit congres en in de voorbereiding daarvan was groot en D66 is erin geslaagd om veel van haar amendementen aangenomen te krijgen. D66 was met een grote delegatie aanwezig, tijdens dit congres heeft een informele bijeenkomst met sociaal-liberale partijen plaatsgevonden, waaraan Thom de Graaf heeft deelgenomen.

De secretaris buitenland heeft de partij het afgelopen jaar vertegenwoordigd tijdens de volgende internationale gelegenheden:

11 september 1998: 30e ELDR Council Meeting, Venetië
10 december 1998: 31e ELDR Council Meeting, Bonn
5 februari 1999: 32e ELDR Council Meeting, Brussel
3-5 maart 1999: Liberal International congres, Brussel
8-10 april 1999: European Conference (ELDR), Krakow
28-30 april 1999: ELDR Partijcongres, Berlijn

Anderen, die namens de SB en de partij, internationale bijeenkomsten bezochten:

12-13 september 1998: Tom Stroobach bezocht het partijcongres van Det Radikale Venstre

7 november 1998: Matt Poelmans woonde de onthulling van de Hall of Freedom (Liberal International), Jungfrauoch (Interlaken)

8-9 januari 1999: Ralph de Vries (internationaal medewerker en coördinator IDI) nam deel aan 2e ELDR Co-ordinating Meeting inzake samenwerkingsprojecten in Midden- en Oost-Europa

12-13 februari 1999: Robert van Lente verzorgde een workshop over partijfinanciering en externe financieringsmogelijkheden tijdens de ELDR Secretaries General Meeting, Barcelona

18-19 juni 1999: Ralph de Vries nam deel aan 3e ELDR Co-ordinating Meeting inzake samenwerkingsprojecten in Midden- en Oost-Europa

Daarnaast heeft Arthur van Buitenen zich tijdens een reeks bijeenkomsten van de ELDR programmacommissie in het najaar van 1998 en voorjaar van 1999 intensief beziggehouden met het ELDR Europees verkiezingsprogramma.

P u b l i c i t e i t e n c o m m u n i c a t i e

Activiteiten binnen de portefeuille publiciteit zijn de campagnes, interne communicatie, algemene partijvoorlichting en sinds 1999 ook de politiek podia. Eind november 1998 heeft er een wisseling van portefeuillehouder plaatsgevonden. Door de tijd, menskracht en geld die gemoed is met verkiezingscampagnes, heeft in deze periode de nadruk voornamelijk gelegen op deze campagnes voor GR/TK/PS en EP.

campagnes

In deze periode hebben alle verschillende verkiezingen die we in Nederland hebben de revue gepasseerd, met verschillende campagneleiders. De resultaten zijn bekend, de teleurstelling binnen de partij is groot. De campagnes hebben zoals gebruikelijk binnen D66 een ad hoc karakter en zijn niet geënt op een structureel beleid rond communicatie. Dit heeft geleid dat de ondersteuning van afdelingen en regio's op dit gebied niet altijd optimaal heeft gefunctioneerd. Verder valt op te merken dat investeringen in de diverse verkiezingscampagnes niet geleid hebben tot een omslag in de achteruitgang in kiezersgunst die reeds vanaf 1995 reeds dalend is.

interne communicatie

In deze periode heeft het bladenplan het licht gezien. Het uit 1997 daterende plan bedoeld om de interne communicatie verder te verbeteren heeft niet het gewenste resultaat bereikt. Een serieuze poging om samen met het opleidingscentrum een betaald politiek magazine op de markt te zetten, 'de Dixit' is niet geslaagd. Na marktonderzoek waaruit enige mate van markt afgeleid kon worden, heeft de blad niet het gewenste aantal abonnees weten te bereiken, waarna het Dixit is opgeheven. De Democraat, de Digitaal en de Website hebben mede door de inzet van vrijwilligers een bijdrage kunnen leveren aan de interne communicatie. Marktonderzoek naar de tevredenheid over de Democraat leverde een redelijke voldoende op. Wel staat bij veel leden de wens om actuele informatie hoog op de prioriteitenlijst alsmede meer mogelijkheid tot discussie. Tot slot moeten we vaststellen dat door het wegvallen van Voor de Draad de communicatie binnen het actieve kader van D66 nieuwe impulsen behoeft.

partijvoorlichting

Waardering wordt uitgesproken voor partijvoorlichting op het landelijk secretariaat. Met beperkte middelen is getracht de voorlichting naar publiek en pers in zo goed mogelijke banen te leiden. Met name gedurende de hectische periode in mei 1999. Begin 1999 is een begin gemaakt in de verbetering van ledenbinding door het beschikbaar stellen van een vernieuwde wegwijzer voor nieuwe leden.

4 BELEIDSPAN HOOFDBESTUUR voor het jaar 2000

A l g e m e e n

Communicatie Dat is de centrale begrip in de plannen voor 2000' bestaande communicatiemiddelen verbeteren, zoals de Democraat, nieuwe communicatiemiddelen introduceren, e-mail, internet en internetdemocratie

We kijken aan tegen een jaar zonder verkiezingen, m.u.v. een aantal gemeentelijke herindelingen Naast de ambitie op het gebied van communicatie zal het jaar gebruikt worden voor het invoeren van alle wijzigingen die het najaarscongres 1999 (congres 69) goedkeurt en zal tijd en energie gestopt worden in de wederopbouw van kleine afdelingen.

Een actieve bijdrage van een ieder is hard nodig Meer actie in de partij kan van 2000 een goed jaar maken.

F i n a n c i ë n

De plannen voor het jaar 2000 zullen worden aangegeven bij de toelichting op de begroting, die in de volgende Democraat wordt opgenomen.

O r g a n i s a t i e

Partijorganisatie

Hoewel de raadsverkiezingen mogelijk worden uitgesteld tot 2003, wil het hoofdbestuur tijdig beginnen met de voorbereidingen daarvoor. De aandacht zal vooral worden gericht op de wederopbouw of ondersteuning van kleine afdelingen (met een eenmansfractie of zonder raadsleden). Dit zal uiteraard gebeuren in goed overleg met de betrokken regiobesturen.

Service instituut

Het Hoofdbestuur heeft de ambitie om in het jaar 2000 samen met de partner-organisaties tot volledige invoering van de service-centrumformule komen. Dat betekent dat iemand die D66 benadert (of dat een lid is of een belangstellende, een bestuurder of een journalist) niet meer voor elke vraag of dienst wordt doorverwezen naar afzonderlijke onderdelen van de partij, maar integraal een op zijn situatie afgestemd pakket aan diensten ontvangt waaraan alle geledingen van de partij hun steentje bijdragen

Electronisch stemmen

In het kader van zijn plannen om de mogelijkheden die de digitale revolutie belooft toe te passen zal het hoofdbestuur vormen van electronisch stemmen introduceren. Om te beginnen zal daarmee worden geëxperimenteerd bij de digitale ledenraadpleging. Dit zal vervolgens gebeuren voor alle interne verkiezingen. Onder electronisch stemmen wordt naast het gebruik van internet en e-mail ook begrepen het telefonisch reageren en de geautomatiseerde verwerking daarvan.

Partijreferendum

Dit wordt cf art. 39.2 BW ingevoerd Het gaat om een correctief referendum. Dat houdt in dat een bepaalde groep leden een verzoek kan indienen om onder de leden een referendum te houden om een (organisatorisch) besluit van een ledenvergadering ongedaan te maken. De uitslag is bindend.

Ledenraadpleging

Besturen worden in staat gesteld deze te houden, op eigen initiatief of op verzoek van een bepaald aantal leden. Om de kosten laag te houden en ervaring op te doen met het gebruik van internet, wil het hoofdbestuur met name digitale raadplegingen houden. De uitkomst is niet bindend.

I n t e r n e t d e m o c r a t i e

Steeds meer mensen krijgen toegang tot internet en gebruiken email D66 wil de moderne communicatiemiddelen een vaste plaats geven binnen de partij. Dat betekent voortgaan op de reeds ingeslagen weg en inspelen op nieuwe initiatieven die spontaan opkomen

We staan nog maar aan het begin van wat mogelijk is. Daarom wil het hoofdbestuur zoveel mogelijk ruimte laten voor experimenten en alleen het hoogst noodzakelijke regelen Onderstaand een overzicht van de toegepaste mogelijkheden

D66-website

Wordt de centrale informatiebron voor de partij Met het oog daarop zal deze inhoudelijk grondig worden vernieuwd zodat het de virtuele toegangspoort wordt tot de partij in al haar geledingen Deze webplek biedt niet alleen geïntegreerde informatie, ook het electronisch afnemen van producten en diensten hoort daarbij

Digitaal66

Zal voortaan aan alle leden worden toegestuurd van wie het emailadres bekend is. Bevat politieke actualiteiten en organisatorische wetenswaardigheden.

Electronisch spreekuur dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur stelt een elektronisch spreekuur in, dat wil zeggen is als orgaan en als individuele leden rechtstreeks per email bereikbaar

Virtuele afdeling

Statutair wordt het mogelijk gemaakt dat een groep leden een niet aan een bepaald grondgebied gebonden afdeling (platform geheten) kan oprichten. D66 wil hiermee email-groepen en discussielijsten een plaats binnen de partij geven. Zo'n platform heeft het recht om op het congres amendementen en moties in te dienen. De werkwijze zal zoveel mogelijk vormvrij zijn om de ontwikkelingen hun kans te geven

Chatten met politici

Tijdens congressen is dit al enkele malen gebeurd. In overleg met de verschillende fracties zal worden gewerkt aan een regelmatigere te houden spreekuur.

Elektronisch indienen van moties en amendementen

Dit is inmiddels mogelijk gemaakt

Innovatieteam

De ontwikkelingen gaan snel en ideeën moeten worden omgezet in praktisch uitvoerbare instrumenten. Het hoofdbestuur nodigt leden uit om met voorstellen te komen die de virtuele politieke partij verder gestalte geven. Wie bereid is daaraan daadwerkelijk een bijdrage te leveren kan toetreden tot een innovatieteam dat de digitale plannen uitwerkt en ondersteuning geeft aan gebruikers.

Publiciteit/communicatie

Communicatie (v/h publiciteit)

Het hoofdbestuur wil een nieuwe impuls geven aan activiteiten ter ondersteuning van de communicatie tussen partij en leden en partij en kiezers. Intern zal de nadruk liggen op gerichte, actuele en samenhangende informatie naar leden tussen actieve leden onderling.

Extern heeft het communicatiebeleid tot doel van D66 een vraag gerichte organisatie te maken binnen de idealen van D66. Dit om de leden en kiezersmarkt optimaal te kunnen bedienen. Het communicatiebeleid voor 2000 zal nader vorm krijgen in het communicatieplan 2000. Bij de voorbereiding hiervan is de HB-commissie Communicatie volop betrokken.

Uitgangspunten voor dit communicatieplan zijn: de wens om ledenbinding te versterken door een impuls te geven aan zowel persoonlijke als digitale communicatie, het structureel inbedden van campagne activiteiten in de organisatie en meer aandacht voor meetbare externe communicatieactiviteiten.

Concreet moeten in 2000 onder meer gerealiseerd zijn:

- een actuele e-mail service aan D66 leden;
- een vernieuwde democraat;
- een helder beeld waar D66 voor staat en gaat en
- optimale afdelingsondersteuning v.w.b. ledenwerving en ledenbinding o.a. door:
 - * een opleidingsprogramma;
 - * nieuw materiaal en
 - * gerichte acties.

De toekomst start vandaag, niet morgen.

Politiek binnenland

In verband met de behandeling op het najaarscongres van de nota 'Toekomst voor de politieke partij' van de Hoofdbestuurcommissie 'Politiek in de volgende eeuw', onder leiding van Dick Pechtold, wordt dit gedeelte van het beleidsplan na het congres geschreven en verspreid.

Alexander

Buitenland

D66 is uniek, maar staat niet alleen

Ten aanzien van het buitenland wil het hoofdbestuur het ingezette beleid continueren. Dit beleid komt er kort samengevat op het volgende neer

- versterking positie sociaal-liberale partijen in h.a. en D66 in h.b. binnen de ELDR en de LI;
- waar mogelijk contact onderhouden met verwante partijen buiten de liberale koepels (VU-ID21 en PRG);

- handhaving sociaal-liberale samenwerking,
- verdere uitbouw activiteiten Stichting IDI,
- goede contacten met de buitenlandhoek van de TK-fractie en met de EP-fractie;
- coördinatie van internationale activiteiten van de verscheidene partijgeledingen (centrale agenda);
- versterking van de samenwerking met de SWB-werkgroepen die zich met het buitenland bezig houden.

5 TOEKOMST VOOR DE POLITIEKE PARTIJ

De Commissie 'Toekomst voor de Politieke Partij' werd in 1999 ingesteld door het Hoofdbestuur van D66, en bestond uit Alexander Pechtold (voorzitter), Klaartje Peters (secretaris), Vincent Icke, Nadja Jungmann, Gerard Schouw, Michiel Westermann en Lucie Wolfs-Kokkeler. Dit rapport is kort, het gaat niet over politiek-inhoudelijke thema's maar over organisatie en structuur, en vooral over de volgens ons onontkoombare gevolgen van ontwikkelingen in de volgende 15 jaar voor de rol van politieke partijen

1. De commissie en haar opdracht

De snelle en drastische veranderingen in onze wereld hebben grote gevolgen, ook voor de politieke partijen. Misschien zijn deze binnenkort van het toneel verdwenen. Of het zo'n vaart loopt is niet zeker, maar eigenlijk twijfelt niemand eraan dat de rol van partijen sterk zal (moeten) veranderen.

De commissie 'Politiek in de volgende eeuw' heeft de opdracht gekregen de rol van politieke partijen in de volgende eeuw te onderzoeken. De vraag is of deze dan nog een leidende rol zullen spelen in de besluitvorming en de inrichting van het politieke landschap, of dat andere maatschappelijke organisaties deze rol zullen overnemen. De opdracht aan de commissie was dit thema te verkennen en adviezen te geven over de rol van D66 in de toekomst.

De commissie besloot zich te beperken tot de komende 10 à 15 jaar. Wij hebben eerst enkele belangrijke en relevante maatschappelijke ontwikkelingen onderzocht, onder andere met behulp van de rapporten van de D66-werkgroepen Commissie-2000 en Commissie-2001, die in 1988 een soortgelijk onderzoek verrichtten. Wij zochten naar overeenkomsten en verschillen met de door beide commissies geschetste ontwikkelingen, en trokken conclusies over de rol die politieke partijen over 10-15 jaar zullen spelen. Er is vooral gelet op de plaats van D66 in dat politieke landschap, en onze conclusies zijn zoveel mogelijk vertaald in concrete aanbevelingen.

De opdracht is benaderd op grond van de volgende uitgangspunten. D66 streeft naar een open en democratische samenleving, waarin individuele vrijheid en verantwoordelijkheid hand in hand gaan. Het afwegen van de verschillende maatschappelijke belangen is onze kerntaak en rechtvaardiging. Korte kanalen tussen politiek, overheid en burgers geven de meeste kans op besluitvorming die optimaal rekening houdt met publieke en individuele wensen en belangen. Het bewaken en bewaren van het democratisch stelsel in ons land is een rol die alle politieke partijen moeten blijven vervullen.

2. Ontwikkelingen tot 2015

Welke trends en ontwikkelingen hebben de grootste invloed op de rol die politieke partijen zullen en kunnen spelen? Wij kozen die welke ons het meest waarschijnlijk, onafwendbaar en ingrijpend voorkomen. Wij spreken ons niet uit over de (on)wenselijkheid van de gepresenteerde trends. De commissie meent dat deze ontwikkelingen niet per definitie bedreigingen zijn, maar vooral als kansen en uitdagingen moeten worden beschouwd.

2.1 Subjectief - objectief

Emoties en persoonsgebonden kenmerken krijgen steeds meer de overhand in de politiek. Daarnaast is er een groeiende behoefte aan objectieve feiten en gegevens, om het beleid te ondersteunen. Enerzijds zijn toonaangevende politici steeds meer media-mensen, wier persoonlijke 'uitstraling' zeer zwaar weegt; anderzijds worden politieke voorstellen en partijprogramma's 'doorgerekend' op hun maatschappelijke effecten. Het opmerkelijke is, dat beide verschijnselen een hoge graad van onwettelijkheid hebben. Immers, de media-persoon is tot op zekere hoogte een schijnbeeld, al is dat gebaseerd op werkelijke persoonlijke eigenschappen. Zo ook biedt een rekenmodel vaak schijnzekerheid, al berust het op redelijke veronderstellingen.

2.2 De wereld als venster of achtertuin

De groeiende mondialisering maakt ons tot echte wereldburgers, een proces dat wordt voortgestuwd door onvoorspeld grote lichamelijke mobiliteit (luchtverkeer) en geestelijke mobiliteit (Internet). Nationale economieën worden steeds meer verweven, de hele wereld raakt betrokken bij regionale conflicten, en een nieuwe wereldorde van vrede en veiligheid is bezig te ontstaan. Diezelfde conflicten leiden thans tot lichamelijke vlucht (stromen ontheemden die niet meer stoppen bij landsgrenzen of zelfs continenten) en geestelijke vlucht (afkeer van het politieke proces). De versnellende verschuiving van de besluitvorming van nationaal naar Europees en mondiaal niveau is een feit, en is onomkeerbaar. Nog steeds is de grote betekenis daarvan onvoldoende tot iedereen doorgedrongen. Mede daardoor groeit de Europese democratisering niet met dezelfde snelheid mee. Tegelijkertijd, en dat is de schijnbare tegenstelling, trekken mensen zich terug in hun directe woon- en leefomgeving. Dit blijkt uit de toenemende belangstelling voor straat of buurt, in de grote waarde die wordt gehecht aan het combineren van arbeid en zorg, van werk en persoonlijk leven, tot en met de inrichting van huis en tuin. Anderzijds wordt het gezin steeds meer een onderneming, een activiteitencentrum of een eigen zaak-aan-huis. Bij het afwegen van deze tegenpolen kiest men steeds vaker voor het kleinschalige belang: het verschijnsel 'niet in mijn achtertuin', de opkomst van 'Leefbaar Juinen'.

2.3 Demografische ontwikkelingen

Het is al minstens tien jaar bekend dat Nederland meer dan ooit een multi-etnische en een multiculturele samenleving is. In 2015 zal bijna 15% van de Nederlandse bevolking van allochtone afkomst zijn. Tegelijkertijd zal de Nederlandse samenleving vergrijzen en ontgroenen. tegen die tijd zal 1 op de 4 Nederlanders bejaard zijn, en er zullen naar verhouding minder kinderen worden geboren. De gevolgen hiervan voor de politiek zijn reusachtig, in het bijzonder op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, arbeidsmarkt en volkshuisvesting. Grote steden lopen hiernavoor op de rest van het land, vooral wat betreft de etnische verschuivingen. Dit is politiek des te belangrijker omdat de meerderheid van de stemmen niet uit die steden komt. Ook dit is een 'lokaal-globaal' tegenstelling van het zojuist beschreven type

2.4 Publiek en privaats domein

De verstrengeling en de vermenging van het publieke en het private domein zullen verder toenemen. Dit uit zich onder meer in een groeiende publiek-private samenwerking, de privatisering van publieke taken en de private annexatie van het algemeen belang (media-kabel, openbaar vervoer, nutsbedrijven, sociale zekerheid). Bij het beteugelen van de gevolgen hiervan is de politiek nog teveel gespitst op 'afrekenen', vooral in de vorm van het verhalen van schade, maar in de toekomst moet het gaan om 'rekenschap', dat wil zeggen het voorzien, overzien en begeleiden van processen. Vroeger was er geen politieke verantwoordelijkheid voor private zaken, maar met genoemde verschuivingen is dat niet zo duidelijk meer. Deze trend is nu al merkbaar bij bepaalde negatieve gevolgen van private bezigheden, zoals milieuvervuiling

2.5 Individualisering, verzakelijking en juridisering

De toenemende individualisering en verzakelijking van de samenleving zijn voor iedereen zichtbaar en voelbaar. Het is weinig relevant te willen vaststellen of dit een positieve trend is (het mondiger worden van burgers, het sneuvelen van heilige huisjes en taboes) of een negatieve (onverschilligheid jegens de publieke zaak). Belangrijker is dat deze tendensen op korte termijn niet gekeerd zullen worden. Een verwante trend is de toenemende juridisering van de samenleving. De gevolgen van het obsessief zoeken naar oorzaken en vooral schuldigen voor alles wat een mens overkomt, zijn in de Verenigde Staten goed te zien, en de verlamminge werking van toekomstige claims ontregelt ook hier het politieke proces.

2.6 Ontwikkelingen bij ICT

De effecten van grootschalige toepassingen van informatie- en communicatietechnologie worden nu pas echt merkbaar en zullen ook de komende jaren grote gevolgen hebben. Markten verschuiven, de economische samenleving ondergaat grootscheepse herindeling, de nadruk op kennis in plaats van informatie neemt toe, en veranderingen gaan sneller dan ooit. ICT stelt bedrijven in staat sneller producten te ontwikkelen en af te leveren bij de klant (die dat ook zal eisen) en leidt daarmee tot verdergaande individualisering en globalisering. Daarnaast maken ICT-ontwikkelingen de burger afhankelijker en tasten zij de privacy verder aan. Vroeger volstond de kroontjespen en het geboorteregister, nu staan talloze gegevens van de modale burger op 600 à 800 harde schijven te boek. Met een beetje inspanning kunnen de gangen van een individu tot op enkele meters en uren nauwkeurig worden nagegaan aan de hand van GSM-telefoongesprekken en pinpas-gebruik. Ook bemoeilijken deze ontwikkelingen de deelname van sommige groepen (ouderen, allochtonen, laag-opgeleiden) aan de maatschappij. Daarentegen wordt de deelname van andere groepen juist makkelijker en hun invloed groter.

2.7. Moleculaire biologie

In de komende 10 à 25 jaar zullen op het gebied van de moleculaire biologie vele nu nog onvoorstelbare toepassingen mogelijk worden. Zodra de vorming van embryo's en organen op moleculair niveau zal zijn begrepen, worden transplantaties overbodig. Geneesmiddelen kunnen precies bij elk individu worden aangepast. Net als geldt voor ICT-ontwikkelingen zijn de gevolgen voor de uitsluiting van bepaalde groepen burgers groot (voor veel mensen is pinnen immers al ingewikkeld). De invloed van deze technieken op leven en welzijn, ten goede en ten kwade, is waarschijnlijk nog groter dan in het geval van ICT. Vergeleken bij de komende toepassingen zijn stier Herman, schaap Dolly en DNA-vingerafdrukken kinderspel.

2.8. Nieuw en onzichtbaar onrecht

In het bovenstaande zien wij dat oude scheidslijnen verdwijnen, en nieuwe ontstaan. Elke grote maatschappelijke ontwikkeling brengt nieuwe vormen van onrecht met zich mee. Deze nieuwe vormen zullen steeds minder tastbaar zijn. Ging het bij de strijd van arbeiders om een gevecht tegen schrijnend zichtbaar onrecht, bij de emancipatie van vrouwen liggen de ketens van oorzaak en gevolg al veel minder aan de oppervlakte. Nog minder zichtbaar zijn maatschappelijke uitsluiting op grond van medische gegevens (HIV) en, straks, op grond van genetische informatie. Zulk onrecht is nieuw, er ontstaan steeds meer soorten van, en het wordt steeds ongreepbaarder. Dat betekent een groeiend probleem voor de politiek: het wordt moeilijker een steekhoudende aanpak voor te stellen, aanvaard te krijgen, en uit te voeren. Ook wordt het lastiger om mensen te mobiliseren, doelen te bereiken, en beloofd te worden voor geboekte resultaten. De politiek moet ervoor zorgen dat 'ontastbaar' niet 'onaantastbaar' wordt.

3. De rol van politieke partijen

De klassieke bemiddelende functie van politieke partijen is sterk afgenomen. Andere actoren, zoals belangen- en pressiegroepen, doen her en der pogingen deze rol te vervullen. Ons kiesstelsel en de organisatie en structuur van de politieke partijen zijn hierop niet ingesteld. Ook de werving van partijleden en de recrutering van mensen voor verkiesbare plaatsen of andere functies hebben hiervan te lijden. Deze feiten impliceren nieuwe functies, structuur en organisatie voor de politieke partijen in de volgende eeuw.

3.1. Gevolgen voor kiesstelsel en democratie

De opkomst van de massamedia en de technologische ontwikkelingen hebben grote gevolgen gehad voor de bemiddelende functie van politieke partijen tussen kiezers en gekozenen. De televisie heeft de partijen in dit opzicht voor een belangrijk deel verdrongen. De manier van communiceren tussen burgers en overheid, en tussen politieke partijen en kiezers, is bezig wezenlijke veranderingen te ondergaan. Weliswaar biedt ICT kansen voor nieuwe vormen van directe democratie, maar niemand verwacht dat politieke besluitvorming over 10-15 jaar zonder tussenkomst van derden (partijen) zal kunnen plaatsvinden. Ook al zal de directe raadpleging van burgers sterk toenemen, dan nog zullen de precieze vraagstelling en de wegingsfactoren altijd onderwerp van politieke besluitvorming moeten zijn. Maar de vorm van de inspraak verschuift. Enerzijds worden mensen meer naar hun mening gevraagd in allerlei enquêtes, anderzijds vervlakt hun deelname tot consumptief binnenhalen van informatie via de nieuwe elektronische media. Af en toe ontstaan hierdoor hyperactieve, kleine pressiegroepen. De media gaan bij hun berichtgeving steeds vaker uit van die enquête-resultaten, en proberen politici uitspraken te ontlokken over zeer beperkte thema's.

De roep om een kiesstelsel dat ervoor zorgt dat politici een meer directe band hebben met hun kiezers, is niet van gisteren. De ontwikkelingen die hierboven zijn getypeerd als 'de wereld als venster' versus 'de wereld als achtertuin' zullen de behoefte aan veranderingen in de richting van een districtenstelsel versterken. In dezelfde lijn past de groeiende roep om een gekozen burgemeester, minister-president en zelfs voorzitter van de EU. De behoefte aan democratisering van de Europese Unie zal toenemen, ondanks het schrijnende gebrek aan belangstelling voor de verkiezingen voor het Europese Parlement. Een aan deze drie niveaus aangepast kiesstelsel zal zowel klein- als grootschaliger zijn. Voor de partij is het essentieel dat de burger een keuze wordt geboden voor een programma, ook al is er een toenemende aandacht voor de persoon van de politicus, een afnemende belangstelling voor ideologie, en afnemende partijbinding en ledenaantallen.

3.2 Partijstructuur en –organisatie

Onder invloed van de toenemende mondialisering en regionalisering en de hechter wordende samenwerking in Europa zullen nationale partijen een oplossing zoeken voor de 'spagaat' waarin ze terecht komen. Een mogelijkheid is dat de organisatiestructuur van nationale partijen langzamerhand verandert in een 'pyramide' of 'federaal' model, met aan de basis een of meer sterke lokale of regionale partijen, geworteld in de plaatselijke gemeenschap, met eigen lokale thema's.

De automatische binding aan en het lidmaatschap van partijen verdwijnen. Tegelijkertijd nemen de ledenaantallen toe van bewegingen die zich met een enkel onderwerp bezighouden. Mensen zullen zich steeds vaker alleen maar gebonden voelen aan de plaatselijke partij, en niet noodzakelijk ook aan de landelijke koepelorganisatie. Zij zullen steeds vaker lokaal anders willen stemmen dan nationaal of Europees. Partijen zullen daar rekening mee moeten houden door de inhoud van hun programma vast te stellen aan de hand van deze grootteschaal. de keuze tussen meer plantsoenen of het vaker ophalen van het vuilnis is plaatselijk, de keuze tussen een breedband Internetbekabeling en een zesde Schipholbaan is landelijk.

3.3. Relaties met andere organisaties

Landelijke politieke partijen zullen moeten leren leven met lokale en een-onderwerp partijen. In hoeverre deze echt belangrijk worden, is moeilijk te voorspellen, want door hun aard zijn een-onderwerp-partijen nogal vergankelijk (zie de Nederlandse ouderenpartijen). Belangengroepen, oude bekenden in de politieke arena, zijn in de loop van de tijd bepaalde functies van politieke partijen gaan uitoefenen. Belangengroepen zijn succesvol in het op de publieke en politieke agenda zetten van nieuwe onderwerpen, en weten daarvoor bovendien veel (meer) mensen op de been te krijgen. De verwachting is echter niet dat partijen overbodig zullen worden in dit opzicht, want de belangen van kiezers worden zeker niet volledig door aparte belangengroepen afgedekt. Politieke partijen hebben hun leden iets anders te bieden dan belangenorganisaties. Het belangrijkste verschil zit in de samenhangende visie op maatschappelijke problemen die politieke partijen geven, en waar ze naar streven. Voorts leveren partijen politieke vertegenwoordigers en bestuurders, waardoor zij rechtstreeks invloed uitoefenen op het bestuur.

3.4. Werving en recrutering

De ledenaantallen van politieke partijen blijven afnemen. Individualisering en verzakelijking spelen hierin zeker een rol. Het werven van leden, volksvertegenwoordigers en bestuurders zal echter voorlopig een belangrijke functie van politieke partijen blijven. Politici die zich verkiesbaar stellen zonder partijorganisatie achter zich zijn tot nu toe een onbekend verschijnsel in de Nederlandse nationale politiek. Een verkiezingsstrijd tussen 'losse' kandidaten zonder programma of partij achter zich is op afzienbare termijn niet te verwachten.

De toenemende aandacht voor de persoon achter de politicus heeft grote gevolgen voor de recrutering van nieuwe volksvertegenwoordigers en bestuurders. Partijen zullen meer dan ooit op zoek moeten gaan naar mensen met de juiste uitstraling, die de inhoudelijk afgewogen boodschap goed kunnen overbrengen. Zo iemand zal een persoon moeten zijn die weliswaar 'charisma' heeft, maar die toch duidelijk staat voor het totaal van de partij en voor het programma daarvan. In dit verband moet ook meer rekening worden gehouden met demografische ontwikkelingen, zoals de toenemende aantallen ouderen en mensen van allochtone afkomst

3.5. Nieuwe functies van politieke partijen: antenne, debat en platform

De snelle ontwikkelingen op terreinen als ICT en moleculaire biologie stellen de samenleving en haar politiek voor grote problemen. Hetzelfde geldt voor de toenemende verstrengeling van het publiek en het privaat domein. Het is zo goed als onmogelijk, vooraf normen voor dit soort ontwikkelingen vast te stellen. De politiek en de partijen zullen vooral kaders en voorwaarden moeten stellen, hoewel in het verleden gebleken is dat dit lastig te realiseren is. Dus zullen politieke partijen vroegtijdig oog moeten hebben voor nieuwe ontwikkelingen op zulke terreinen. Deze opsporing zal vervolgens moeten leiden tot het aansnijden en organiseren van het maatschappelijk debat over de waarde en het belang van die ontwikkelingen. Dit debat is van belang voor leden maar vooral ook burgers in het algemeen zodat zij hun standpunten kunnen bepalen. 'De politieke partij als platform', noemde de Commissie-2001 het in 1988

Nieuwe vormen van onrecht

De meeste politieke partijen zijn ontstaan vanuit een behoefte aan emancipatie. Deze functie was bij oprichting hun belangrijkste drijfveer. Voor sommige groepen is de emancipatie inmiddels voltooid, voor andere niet. Door belangrijke maatschappelijke ontwikkelingen, zoals het toenemend aantal mensen van allochtone afkomst in Nederland, wordt de emancipatiefunctie weer nieuw leven in geblazen. Partijen zullen naast bestrijding van bestaand onrecht meer aandacht moeten gaan besteden aan het voorkómen van nieuw onrecht. Niet zozeer regeren is vooruitzien, als wel het opstellen van een alert programma.

4. Conclusies en aanbevelingen

Politieke partijen moeten zich aanpassen aan maatschappelijke veranderingen, maar hoeven hun afkomst niet te verloochenen. Wij zijn ervan overtuigd dat partijen die aanpassing weigeren, zichzelf buitenspel zetten. Aanpassingen in rolopvatting, organisatie en werkwijze zijn absoluut noodzakelijk. Hieronder volgen concrete ideeën en aanbevelingen.

Organisatie

Om passend te kunnen reageren op zowel mondialisering als regionalisering, moet de partijorganisatie worden omgevormd tot een pyramide-achtige of federale structuur. Deze pyramide zal aan de basis worden gekenmerkt door sterke plaatselijke partijen of afdelingen, geworteld in de lokale gemeenschap, met eigen thema's. De landelijke partijorganisatie zal zich vooral moeten bezighouden met het formuleren van overkoepelende thema's en het gedachtengoed van de partij, en het daaruit volgende beleid op hoofdlijnen. Op Europees niveau zal meer nog dan nu aansluiting gezocht moeten worden bij partijen met vergelijkbare idealen en eisen. De kaders zijn gegeven door de schaalfactor: lokaal, regionaal, nationaal, en groter. De inhoud van het programma past zich aan bij dat wat op de gegeven schaal kan worden besloten (groenstrook, groen hart, schone luchthaven, schone Noordzee)

Lidmaatschap

Moet dat ook leiden tot de mogelijkheid dat mensen alleen lid worden van de lokale partij, of alleen van de Europese partij? De HB-commissie 'Lokaal lidmaatschap' buigt zich over deze vraag en de ermee samenhangende problemen. Wij willen daar niet doorheen fietsen, maar zien vooral voordelen van plaatselijk lidmaatschap. Een vorm van associatie met de partij op een niveau hoger of lager dan het nationale zal de partij voor nieuwe leden aantrekkelijker maken. Of het hier om een volwaardig partijlidmaatschap zou moeten gaan met alle bijbehorende rechten, zoals stemrecht op alle niveaus van de partij, of eerder om een beperkt lidmaatschap, is volgens ons niet zo belangrijk. Het gaat om de binding, in wat voor vorm dan ook, aan de partij.

Netwerken

Op verschillende niveaus kunnen coalities worden aangegaan met belangengroepen. Ook publiek-private coalities kunnen een rol spelen. Een nieuwe pyramide-achtige organisatiestructuur maakt dit ook gemakkelijker. In zo'n model is het denkbaar dat bijvoorbeeld het Wereld Natuur Fonds of Amnesty International wordt verzocht een waarnemer, of zelfs een bestuurslid, in het Hoofdbestuur van D66 aan te wijzen. Op plaatselijk niveau zou een afdeling in Friesland zoiets kunnen doen met bijvoorbeeld de Vereniging tot Behoud van de Waddenzee. Met deze structuur doorbreek je het politieke bestel in Nederland, en de toekomst zal niets minder van ons eisen.

Naast de wenselijkheid van coalities buiten de partij is het idee van netwerken binnen de partij opgekomen. Met de netwerk-achtige structuur (en gedachtengoed) van de Belgische politieke beweging ID21 in het achterhoofd, en rekening houdend met de groeiende behoefte aan emancipatie voor bepaalde bevolkingsgroepen, moet er ruimte komen voor het ontstaan van nieuwe specifieke netwerken binnen de partij. Zo hoeft er bijvoorbeeld geen sociaal-liberale moslimpartij in Nederland te ontstaan, als binnen de partij een moslim-netwerk groeit. ICT-toepassingen maken het gemakkelijk deze netwerken op te zetten en toegankelijk te maken. Belangrijk voordeel

van deze wijze van organiseren is, dat het ook aantrekkelijk wordt voor niet-leden, voor geïnteresseerden en voor nieuwe leden om betrokken te raken en actief te worden in de partij, zonder direct bestuurstaken te moeten uitoefenen. Het is een manier om op zelf gekozen momenten, met zelf gekozen mensen, bij zelf gekozen thema's betrokken te zijn.

Politiek per onderwerp

Onder invloed van de massamedia en andere communicatietechnologie en het versnelde tempo waarin de samenleving draait, vragen actuele thema's steeds kortstondig een grote (media)aandacht en verdwijnen dan weer van de agenda. Om die reden moeten wij niet bang zijn om tijdelijk sterk op één belangrijk onderwerp in te zetten, als de tijd rijp is. Dan maar even minder aandacht voor andere zaken, voor de nuance, voor de consistente lijn met het verleden. Dit is geen buiging naar de een-onderwerp-partij, maar een pleidooi voor flexibiliteit. In dit soort (korte) periodes is ook het sluiten van een tijdelijke coalitie met een bepaalde belangenorganisatie heel nuttig. Hieruit volgt ook dat, veel meer dan tot nu toe, onze vertegenwoordigers gespitst moeten zijn op het gebruiken en inzetten van de (nieuwe) media.

Werving en recrutering

Gezien de sterk groeiende personifiering van de politiek zal de werving van goede en aansprekende bestuurders en vertegenwoordigers meer aandacht moeten krijgen. Het zoeken is naar mensen met de juiste uitstraling, mensen die een genuanceerde en weloverwogen (en daarmee soms zo lastig te 'verkopen') boodschap goed over het voetlicht kunnen brengen. Toch moet het steeds om de inhoud gaan, en niet om het 'smoel'. Vanwege de versnelling van alle processen, en omdat rekenschap een begeleidende factor is in plaats van soms scherpe mosterd-na-de-maaltijd, moeten tussentijdse verschuivingen in de personele bezetting mogelijk worden. Naast de bekende verantwoording aan de samenleving van ministers en wethouders, moeten fractieleden op alle niveaus vaker dan eens per vier jaar aan de partij rekenschap afleggen over hun inzet, resultaten en motivatie. Het regelmatig opheffen van raden en commissies kan een heilzame werking hebben op elke organisatie.

Schaduwkabinet

Een manier om de aandacht te trekken, mensen bij de politiek te betrekken en tegelijkertijd werving en recrutering van toekomstige bestuurders serieus te nemen, is het vormen van een schaduwkabinet (resp. college van wethouders, Europese commissie), ongeacht of de partij in de oppositie is. De leden daarvan zullen op goed gekozen momenten met hun (tegen)voorstellen naar buiten moeten komen. Zo worden zij bekend bij pers en publiek en worden, mits hun voorstellen hout snijden, geraadpleegd en gerespecteerd. Zij hoeven ook geen lid te zijn, mits zij het gedachtegoed van de partij onderschrijven en handhaven. Het is een manier om toekomstige bestuurders aan politiek en politieke verantwoordelijkheid te laten wennen, om de kiezers met hen kennis te laten maken, en om hun media-uitstraling (en -bestendigheid!) te toetsen.

Antenne- en debatfunctie

Het is van groot belang vooruit te zien, en actuele of verwachte thema's zelf op de agenda te plaatsen. Die onderwerpen en hun behandeling dienen mede als kapstok (Actie, Boodschap, Communicatie) voor het totale gedachtegoed. De partij zal zich sterk moeten richten op het signaleren van nieuwe of omstreden ontwikkelingen, en vervolgens het debat hierover moeten aangaan met leden en niet-leden, en met andere partijen en organisaties in de samenleving. Dit is bij uitstek een taak voor een politieke partij, omdat de samenhang met andere beleidsterreinen en andere maatschappelijke problemen in de 'debat-fase' van groot belang is voor een goede discussie. Het is bovendien bij uitstek een taak voor de vernieuwerspartij D66.

6 HOOFDBESTUURSCOMMISSIE

KIESSYSTEEM EN STEMADVIES

rapportage aan Hoofdbestuur integraal ter informatie aan de leden voor Millenniumcongres (69)

Inleiding

Op 12 maart van dit jaar promoveerde de politicoloog André Krouwel aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Hij onderzocht de interne democratie van 83 politieke partijen in 12 West-Europese landen, waaronder Nederland. Een van zijn conclusies was dat de leden in hun partijen steeds minder macht hebben gekregen. NRC Handelsblad vat dit in een opvallende kop samen: "Interne partijdemocratie is passé!" Hierbij werd een uitzondering gemaakt voor D66. Alleen bij D66 kunnen leden direct invloed uitoefenen op de totstandkoming van kandidatenlijsten.

Zo'n positief geluid is natuurlijk prettig, maar het mag niet leiden tot zelfgenoegzaamheid. Het kan altijd beter, ook bij D66, en op een aantal onderdelen moet het ook beter. Alleen dan kunnen wij onze voorsprong behouden en wellicht zelfs uitbreiden.

Met als doel de versterking van onze interne partijdemocratie heeft de Commissie Kiessysteem en Stemadvies alle reglementen en gegroeide gebruiken kritisch tegen het licht gehouden. Zo is de opdracht van het Hoofdbestuur verstaan. Het resultaat is een aantal aanbevelingen die ertoe moeten leiden dat de interne partijdemocratie stevig de volgende eeuw in gaat. Het achterliggende doel, de vergroting van de bijdrage van D66 aan het democratisch functioneren van de Nederlandse samenleving, was leidraad.

Werkwijze van de commissie

Op 15 september 1998 heeft het Hoofdbestuur de Hoofdbestuurcommissie Kiessystemen en Stemadvies ingesteld, om te adviseren over gewenste veranderingen in het interne kiessysteem en in het systeem van het stemadvies.

De commissie bestaat uit Dick Tommel (voorzitter), Boy Da Costa Gomez, Arthur Docters van Leeuwen, Michel Jager, Pex Langenberg, Ageeth Telleman. Linze Schaap las mee met de tussenrapportage. De commissie kwam 7x bijeen.

Intensieve medewerking m.b.t. de afweging van kiessystemen leverden Ko Anthonisse en Dennis Hesseling. Daarnaast werden gehoord: de voorzitters van de Landelijke Verkiezingscommissie, de Tweede Kamerfractie, de partij, de voorzitters en leden van enkele Stemadviescommissies en enkele individuele D66-ers met belangstelling voor deze materie. De na een oproep in de Democraat binnengekomen reacties zijn besproken en verwerkt.

Interne kiessystemen van de andere grote politieke partijen zijn bestudeerd. Daar zij alle een grotere rol van de besturen kennen en een geringere van de leden dan D66 leverde dit weinig direct bruikbare suggesties op.

De belangrijkste vragen en de daaruit voortvloeiende aanbevelingen

1 Democratische legitimatie

Als eerste discussiepunt is stilgestaan bij het merkwaardige fenomeen dat weliswaar binnen D66 het "one man one vote"-systeem als een kostbaar kleinood wordt gekoesterd, maar dat dit niet leidt tot het massaal gebruik maken van het stemrecht door de leden. Afhankelijk van de vraag welke verkiezingen in het geding zijn stuurt 2/3 tot 7/8 van de leden het ontvangen stembiljet ter vaststelling van de kandidatenlijst niet ingevuld terug. De commissie is van oordeel dat een vergroting van de deelname aan de stemmingen essentieel is voor het verkrijgen van een voldoende democratische legitimatie.

Hier toe worden de volgende maatregelen aanbevolen

A Verbetering van de aantrekkelijkheid en toegankelijkheid van de kandidatenoverzichten o.a. door:

- heldere indeling van het stemadvies via een duidelijke scheiding tussen de door de stemadviescommissie aanbevolen kandidaten, de overige kandidaten en (vooralsnog) de kandidaten die op een niet-verkiesbare plaats willen staan,
- de volgorde van het kandidatenboek de volgorde van het stemadvies te laten volgen. Ook de nummering van de kandidaten dient gelijk te zijn aan die van het kandidatenboek,
- verbetering van lay out en presentatie o.a. door:
- het bieden van een "vormvrij" deel per kandidaat. daarin staat het de kandidaat vrij om zich vrij te presenteren met humor, cultuur en inspiratie. Hierbij zal omwille van de financiële beheersbaarheid overigens wel een limiet moeten worden gesteld;
- in het kandidatenboek de verwijzingsnummers vervangen door tekst;
- nagaan of bij het kandidatenboek voor de landelijke verkiezingen het financieel en organisatorisch haalbaar is om een los vel/uitneembaar dubbel blad, al dan niet in kleur met de foto's, namen en nrs. van de kandidaten te voegen;
In dat geval zou de zwart-wit gerasterde foto tussen de tekst kunnen vervallen,
- benutting van de digitale mogelijkheden voor informatie van en over kandidaten door:

- het kandidatenboek op de D66-website te zetten;
- het aanbieden aan alle kandidaten van een link tussen de D66-website op dat niveau en een eigen website van de kandidaat,
- het aanbieden aan alle kandidaten van een standaard-opmaak van een eigen website, met als nevendoel: het bewerkstelligen van de toegankelijkheid en de vergelijkingsmogelijkheid tussen kandidaten door eenheid van stijl en opmaak,
- het aanbieden tegen kostprijs van een cursus voor het inrichten en bijhouden van een eigen website in verband met de kandidaatstelling;
- te stimuleren dat de kandidaten daarop ruim informatie verstrekken en die actueel houden: Het biedt de kiezer aanknopingspunten waardoor hij meer betrokken wordt en hopelijk blijft, De "one issue-kiezer" wordt hierdoor ook efficiënt de weg gewezen; Een greep uit de mogelijkheden.
 - een aanvullend curriculum vitae;
 - de gegevens van de kandidaatstelling, zowel het administratieve als het vormvrije deel,
 - foto, filmpje, geluid, interactief,
 - standpunten (actuele en in het verleden daadwerkelijk ingenomen/stemgedrag) over henzelf, D66 en de kiezer na aan het hart liggende onderwerpen, zo mogelijk ook afgezet tegen vorig en nieuw verkiezingsprogramma en congresuitspraken) (eventuele voorbehouden?),
 - centrale boodschap kandidaat,
 - zo veel mogelijk ook datgene vermelden waaruit een houding blijkt (naast een standpunt) (voorbeelden: t o v minderheden, minderheidsstandpunten, de democratie, transparant bestuur, milieu, integriteit, het afleggen van verantwoording etc.);
 - publicatie-lijst, met (openbare) vindplaats en of opvraagmogelijkheid,
 - huidige en vorige functies buiten de partij, nevenfuncties, relevante lidmaatschappen (waaronder die van een andere politieke partij);
 - huidige en vroegere activiteit binnen de partij;
 - voor welke vacatures de kandidaat zich in de afgelopen 5 jaar heeft gekandideerd, met welke toelichting/motivatie en met welk resultaat;
 - op welke data en plaatsen kan de kiezer de kandidaat in actie zien, opdat de kiezer zich een beeld kan vormen over de vaardigheid van de kandidaat in de omgang met de media en het over het voetlicht brengen van zijn boodschap;
 - spreekuur - in persoon, via website, telefoon etc.

B Het gemakkelijker maken van het invullen en inzenden van het stembiljet door:

- op het stembiljet de gelegenheid te bieden om via het invullen van slechts 1 hokje aan te geven dat men het stemadvies in zijn geheel volgt Uiteraard blijft daarnaast de mogelijkheid bestaan om alle hokjes in een zelf te bepalen volgorde in te vullen;
- het meezenden van een portvrije enveloppe of de mogelijkheid tot adressering aan een antwoordnummer,
- het sturen van de gegevens over de kandidaatstelling voor de lijsttrekker naar alle leden i p v zoals thans alleen verstrekken aan de op de ledenvergadering aanwezigen
- het onderzoeken van mogelijkheden om via de telefoon of Internet te stemmen Deze wijze van stemmen kan kosten besparen en de procedure bekorten Daarbij dient aandacht te zijn voor veiligheid en de situatie van de "electronische have nots".

2 Interne procedures

Een tweede reeks van discussiepunten volgde uit het bestuderen van de interne procedures.

Als knelpunten werden ervaren:

- de lange periode die ligt tussen het laatste moment van aanmelding als kandidaat en de datum waarop de verkiezingen worden gehouden Voor een aantal potentiële kandidaten levert dit onoverkomelijke problemen op.
- het late moment waarop de lijsttrekker wordt gekozen. Als gevolg hiervan heeft hij/zij onvoldoende gelegenheid invloed uit te oefenen op de organisatie van de verkiezingscampagne, de keuze van de belangrijkste thema's voor de verkiezingen, de samenstelling van de kandidatenlijst etc Het is ook een nadeel dat hij/zij pas op een zeer laat moment wordt gelegitimeerd om als lijsttrekker op te treden;
- de geringe belangstelling voor de thans verplicht voorgeschreven presentatie-bijeenkomsten,
- de geringe meerwaarde van de voorverkiezingsronde bij de Tweede Kamerverkiezingen,
- het door slordigheid of door gebrek aan inzicht in de waarde ervan niet altijd instellen van een stemadviescommissie;
- het telsysteem dat uitnodigt tot het op oneigenlijke wijze invullen van het stembiljet om de gewenste volgorde van kandidaten te bereiken. Hierbij moet worden vastgesteld dat dit geheel legaal is en dat noch over de omvang van dit verschijnsel, noch over de (negatieve) gevolgen hiervan materiaal beschikbaar is. Het is aannemelijk dat slechts in gevallen waarin weinig stembiljetten worden ingeleverd - dus bij gemeenteraadsverkiezingen - deze manipulatie kan leiden tot een niet gewenste lijstvolgorde Een bijzonder geval van dit stemgedrag is het niet op de eerste plaats vermelden van de door de inzender gewenste lijsttrekker met het motief dat deze op de ledenvergadering wordt gekozen en dus geen hoge

- klassering nodig heeft. Dit moge op zich juist zijn, het is echter voor potentiële lijsttrekkers publicitair heel vervelend. Dit probleem verdwijnt echter door de lijsttrekker op een vroeger moment te kiezen,
- als één der voorgedragen kandidaten voor een stemadviescommissie niet meer dan 50% van de stemmen heeft, krachtens het huishoudelijk reglement de hele stemadviescommissie niet wordt ingesteld;

Om de nodige verbeteringen te bewerkstelligen beveelt de commissie de volgende maatregelen aan.

A Termijnen

- het aanzienlijk verkorten van termijnen,
De sluiting van de kandidaatstelling voor het lijsttrekkerschap kan geschieden maximaal een half jaar voor het indienen van de kandidatenlijst. Voor de overige kandidaten is dit 4 maanden. Voor een vergelijkend tijdspad van termijnen zie bijlage 1;

B Procedures

- de lijsttrekker op een eerder moment te kiezen, voorafgaande aan de verkiezing van de overige kandidaten. In alle gevallen blijft de huidige regeling bestaan dat de lijsttrekker in de ledenvergadering wordt gekozen (met uitzondering van de lijsttrekker bij de Eerste Kamerverkiezingen);
- de verplichting tot het houden van presentatiebijeenkomsten te laten vervallen. Dit neemt natuurlijk niet weg dat b.v. afdelingen de kandidaten kunnen uitnodigen zich op een bijeenkomst te presenteren;
- de voorverkiezingsronde bij Tweede Kamerverkiezingen te laten vervallen, zodat voor alle verkiezingen slechts één ronde wordt gehouden,
- het invoeren van de verplichting om in alle gevallen een stemadviescommissie in te stellen. Hierbij moet het reglementair mogelijk worden gemaakt dat de stemadviescommissie voor de helft bestaat uit niet in de afdeling of regio woonachtige leden. De stemadviescommissies worden door het naasthogere bestuur ingesteld, m u v. die t.b.v. verkiezingen op nationaal of Europees niveau. Deze worden door het hoofdbestuur ingesteld
- in het reglement ware een verbod op te nemen om bij voorkeursacties negatieve verklaringen te geven (bij de persoonlijke toelichting is dit reeds het geval)

Daarnaast beveelt de commissie aan om het reglementair mogelijk te maken dat op lokaal niveau gemeenschappelijke verkiezingscommissies voor een aantal afdelingen gezamenlijk worden ingesteld, en dat slechts één profiel voor de verkiezing van kandidaat-vertegenwoordigers wordt gehanteerd. Dit profiel dient beschikbaar te zijn bij de opening van de kandidaatstelling.

3 De kwaliteit van de kandidaten

Een derde reeks vragen diende zich aan rondom het thema "de kwaliteit van de kandidaten". Op ieder niveau is besturen een gecompliceerd proces, dat voor betrokkenen niet alleen een aanzienlijke dosis ijver vraagt, maar ook grote kwaliteiten op het gebied van intellectuele, sociale en communicatieve vermogens. Niet iedereen die zichzelf geschikt acht is dit ook daadwerkelijk. Dat moet vriendelijk maar duidelijk worden gezegd. Omgekeerd zijn er velen die zich om uiteenlopende redenen niet kandidaat stellen, maar die uitstekende volksvertegenwoordigers zouden zijn. Aanzoeken van kandidaten op grond van een gedegen kennis van de capaciteiten van de kandidaten blijft onverminderd van belang. En dan is er ook nog de "brijlante nieuweling", die niemand nog goed kent. Die zou een sieraad op de kandidatenlijst zijn, maar hij of zij zal bij de huidige wijze van opstellen van de kandidatenlijst nooit een verkiesbare plaats krijgen. Van grote betekenis acht de commissie een goede beoordeling van de kandidaten. De leden hebben recht op adequate informatie over de kwaliteiten van de personen, maar eveneens over hun inpasbaarheid in het profiel van de te vormen fracties. Stemadviescommissies zijn hierbij onontbeerlijk. Tenslotte moet het probleem van de "onverkiesbare" kandidaat worden genoemd. Het op een kandidatenlijst plaatsen van personen waarvan bekend is dat zij bij hun eventuele verkiezing hun zetel niet zullen aanvaarden moet worden beschouwd als kiezersbedrog. Bovendien vertroebelt dit de kwaliteit van de lijst.

Op grond van het bovenstaande beveelt de commissie de verbetering van de kwaliteit van de kandidatenlijsten aan. De partij dient te allen tijde te streven naar verbetering van de kwaliteit van de samenstelling van de lijsten.

Enkele aanbevelingen:

A aantrekken van bijzonder gekwalificeerde kandidaten te vergemakkelijken door:

- de voorzitters van het bestuur en de fractie, resp. de lijsttrekker (zodra het voorstel van de commissie om de lijsttrekker te laten kiezen voordat de kandidaatstelling voor de overige vacatures sluit in werking is getreden) te laten beslissen over het gezamenlijk kenbaar maken van een bijzondere aanbeveling bij een uitzonderlijk goede kandidaat. Deze aanbeveling wordt gedaan voordat de stemadviescommissie met haar werkzaamheden begint en wordt duidelijk kenbaar gemaakt op het stembiljet. Bij een reële schatting van het behalen van meer dan 10 zetels kunnen 2 bijzondere aanbevelingen worden gedaan.

- versterking van het proces van kadervorming, talentscouting en begeleiding o.a. door intensief gebruik te maken van een up to date gehouden kennis- en kundebestand,

B versterken van de rol van het stemadvies

- het verplicht stellen van een stemadvies bij elke kandidaatstelling m u v. bij die voor de lijsttrekker,
- het verplicht stellen van een individuele volgorde per kandidaat bij elk stemadvies, met de mogelijkheid om voor het aantal kandidaten dat in deze volgorde beneden het maximale aantal in te vullen kandidaten + 10% komt in een of twee tranches samen te vatten; Een neveneffect van deze maatregel is de prikkeling van de kiezer om deel te nemen aan de stemming;
- in de algemene toelichting de link te leggen naar profiel, echter geen motivering per kandidaat

C het aanpassen van de instelling, de bevoegdheden en de werkwijze van de stemadviescommissie door

- de stemadviescommissie in het vervolg door het bestuur te laten instellen, i p v door de ledenvergadering;
- de stemadviescommissie het recht te geven tot het inwinnen van informatie/referenties, op enig tijdstip na de sluiting van de kandidaatstelling en over alle kandidaten;
- aan te bevelen dat de stemadviescommissie 2 gesprekken heeft met elke kandidaat en elke keer met verschillende leden van de stemadviescommissie;
- een praktische set voor administratieve begeleiding van elke stemadviescommissie ter beschikking te stellen,

D in het profiel waaraan de stemadviescommissie de kandidaten toetst, eventueel aanvullende criteria op te nemen omtrent:

- de bereidheid de functie inderdaad te vervullen;
- de inzetbaarheid in de campagne;
- de bereidheid om de eigen kwaliteit via functionele bij- en nascholing te verhogen

E het maken van een apart profiel voor de vacature van lijsttrekker

F uitbannen van de "onverkiesbare plaats" door het volgende te bewerkstelligen

bij de externe verkiezingen:

- een wetswijziging waardoor op het stembiljet in het stemhokje geen hokjes meer staan vermeld voor kandidaten die hebben aangegeven hun zetel niet te zullen innemen, maar een beperkte ruimte per lijst beschikbaar te stellen voor vermelding van een "Comité van Aanbeveling".

bij de interne verkiezingen.

- de stemadviescommissie haar stemadvies in 3 achtereenvolgende duidelijk onderscheiden categorieën te laten uitbrengen:
 - a in individuele volgorde de verkiesbaar geachte kandidaten;
 - b kandidaten die hebben aangegeven niet te worden verkozen (in individuele volgorde)
 - c hetzij in individuele volgorde, hetzij in tranche duidelijk aangegeven de kandidaten waarvoor het advies van de stemadviescommissie luidt: ontraden te verkiezen,
- in de in art 024.1f genoemde bereidverklaring van de kandidaat te laten opnemen "aanvaarding van de zetel bij verkiezing".

4 Het kiessysteem

Rondom het thema gehanteerde kiessysteem spelen zich vragen af of dit een optimale weergave oplevert van de wensen van de kiezende leden en in hoeverre het eindresultaat wordt beïnvloed door strategisch stemmen. Onder dit laatste wordt verstaan dat leden hun favoriete kandidaat of kandidaten een hoge plaats op het stembiljet geven, en concurrerende kandidaten een lage plaats (of deze in het geheel niet vermelden). Zij gaan er hierbij van uit dat deze concurrerende kandidaten toch wel hoog op de uiteindelijke lijst zullen komen omdat anderen hiervoor zullen zorgen.

Hierbij kan het volgende worden opgemerkt.

- a deze wijze van handelen is volstrekt legaal;
- b er is weinig zicht op de omvang van het verschijnsel; harde bewijzen dat het de einduitslag vertekent zijn er niet, aanwijzingen wel;
- c naarmate het aantal ingezonden stembiljetten kleiner is wordt het effect groter. De discussie rondom het kiessysteem is vooral van belang op afdelingsniveau;
- d los van de vraag of er van "strategisch stemmen" veel invloed uitgaat is het in elk geval niet elegant dat het huidige systeem uitnodigt om de lijstvolgorde zodanig in te vullen dat deze niet overeenkomt met de door de kiezer gewenste samenstelling van de kandidatenlijst

Om de mogelijkheden tot verbetering te bezien heeft de commissie vastgesteld dat de door haar in hoofdstuk 1 voorgestelde maatregelen zullen leiden tot het inzenden van een (substantieel) groter aantal stembiljetten, waardoor het "strategisch stemmen" aan betekenis inboet (zo het al feitelijke betekenis heeft). Daarnaast is bestudeerd of andere mogelijke kiessystemen minder bezwaar met zich meebrengen. Uitgangspunt hierbij was dat het zou moeten gaan om systemen die erop gericht zijn een zo goed mogelijke afspiegeling op te leveren van de wensen van de inzenders van de biljetten. Gebleken is dat naast het huidige systeem hieraan slechts het zogenaamde "EOS-systeem" voldoet. Het EOS-systeem (ook wel Single Transferable Vote-systeem genoemd) is in een relatief ver verleden door D66 gebruikt, maar verlaten omdat de telmethodiek erg ingewikkeld is en destijds vrijwel niet uit te voeren was met grote aantallen stembiljetten. Met de thans breed beschikbare computers is dit bezwaar vervallen. Door het centraal aanleveren van de software zou met behulp van een PC de lijstvolgorde snel kunnen worden vastgesteld.

Ook het EOS-systeem kent echter een aantal bezwaren, waarvan wij er twee noemen:

- a Het is zo ingewikkeld dat het (vrijwel) niet uit te leggen is. Hierbij gaat het dus niet om de telmethodiek, maar om de vraag hoe een bepaalde wijze van invullen van het stembiljet doorwerkt in de uiteindelijke volgorde op de lijst.
- b Een stembiljet gaat in de EOS-systematiek pas invloed uitoefenen vanaf het moment dat degene die als eerste op het stembiljet is geplaatst een plaats op de lijst heeft verworven. De lijstvolgorde wordt bepaald door eerst nr. 1 te kiezen, daarna nr. 2 enz. Wie dus b.v. degene die uiteindelijk nr. 5 op de lijst wordt als eerste op het stembiljet heeft ingevuld, speelt geen rol bij de bepaling van de nrs 1 t/m 4 van de lijst. Getracht is om door middel van een simulatie duidelijkheid te krijgen over de feitelijke verschillen in uitkomst tussen het huidige telsysteem en het EOS-systeem in een aantal geselecteerde situaties (zie bijlage). Dit heeft onvoldoende duidelijkheid gebracht. Er is een zekere tendens zichtbaar dat "minderheden" bij het EOS-systeem beter scoren, maar de vraag naar de kwetsbaarheid van het systeem - welke verrassende/ongewenste gevolgen kunnen optreden in extreme situaties bij kleine aantallen stembiljetten - is niet beantwoord. Daarvoor is (veel) meer tijd nodig.

De commissie meent op grond van het voorgaande dat het thans niet verantwoord is een keuze te maken tussen beide onderzochte systemen. Wij bevelen aan deze materie door een kleine werkgroep verder te laten uitzoeken. Het is gewenst in deze werkgroep ook een communicatie-deskundige op te nemen teneinde ervoor te zorgen dat het rapport van de werkgroep ook voor niet-deskundigen begrijpelijk is. Hierbij moet nog worden bedacht dat de wijze waarop een stembiljet bij het EOS-systeem moet worden ingevuld een geheel andere is dan in het huidige systeem. Bij overschakeling op het EOS-systeem moeten alle kiezers omschakelen en een helder zicht hebben op de consequenties voor het aantal kandidaten dat men invult (vrij bij het EOS-systeem) en van de onderlinge volgorde. De indruk mag niet ontstaan dat het EOS-systeem hetzelfde is als het huidige, met dien verstande dat de telmethodiek anders is.

Tot slot

De commissie heeft met plezier en enthousiasme aan dit advies gewerkt en gedaan wat in haar vermogen lag om het tijdig aan het hoofdbestuur aan te bieden. Toch zouden wij hierin niet zijn geslaagd zonder onze voortreffelijke secretaris. Tineke Veenstra heeft door haar analytisch vermogen, haar grote kennis van zaken, haar enorme inzet en niet te vergeten haar onverwoestbare humeur, een doorslaggevend aandeel gehad in het tot stand komen van dit rapport. Wij zijn haar veel dank verschuldigd.

Amersfoort, 15 juni 1999

Dick Tommel
voorzitter Hoofdbestuurscommissie Kiessysteem en Stemadvies

7 ADVIES VAN DE HB-COMMISSIE LOKAAL LIDMAATSCHAP

1. Inleiding

De behoefte binnen enkele D66-afdelingen een afzonderlijk lokaal lidmaatschap in te stellen - een behoefte die heeft geleid tot de instelling van deze commissie - kan niet los worden gezien van de minder florissante positie van politieke partijen in het algemeen en die van D66 in het bijzonder. De aard en omvang van het vraagstuk van het functieverlies van politieke partijen zijn van dien aard, dat invoering van een lokaal lidmaatschap niet meer kan zijn dan een deel van de oplossing van dit probleem; ook als het uitsluitend in zijn effecten voor de lokale partij-organisatie in ogenschouw wordt genomen. Dit betekent in de eerste plaats dat wij ons, zowel in onze analyse als in onze aanbevelingen, niet strikt hebben beperkt tot de eventuele invoering van een lokaal lidmaatschap van D66-afdelingen. Verder wijzen wij op het verband dat ongetwijfeld bestaat met de aanbevelingen van de parallelle commissie-identiteit.

Het advies is als volgt opgebouwd. In paragraaf 2 schetsen wij de ontwikkeling die de Nederlandse politieke partijen de afgelopen decennia hebben doorgemaakt, waarbij wij ons ook wagen aan een blik in de toekomst. In paragraaf 3 spitsen wij deze analyse toe op D66 op het gemeentelijke niveau. Daarbij gaan wij ook in op het verschijnsel lokale politieke partijen. Deze analyse leidt vervolgens tot een aantal conclusies en - in een afzonderlijke paragraaf - aanbevelingen ten aanzien van de invoering van een lokaal lidmaatschap en enkele verwante zaken.

2. De algemene context: verleden, heden en toekomst van politieke partijen

De wortels van de meeste Nederlandse politieke partijen liggen in de late 19^e eeuw. In die tijd gingen de al bestaande politieke groeperingen zich ook nationaal organiseren. Dat gold met name voor de partijen die de emancipatie van een bepaald volksdeel beoogden: de anti-revolutionairen, de rooms-katholieken, en de nieuwe SDAP.¹ Deze partijen kenmerkten zich door een uitgesproken ideologische grondslag, een groot aantal leden en een hechte verankering in een complex van maatschappelijke organisaties (verzuijing). De invoering van het algemeen kiesrecht en de evenredige vertegenwoordiging versterkten de positie van deze verzuijnde massapartijen nog.

In de hoogtijdagen van de massapartijen stond de legitimiteit van het partijwezen niet ter discussie. De politieke partijen genereerden nieuwe ideeën, zij integreerden via de verzuijnde structuren uiteenlopende maatschappelijke belangen, en zij kweekten nieuwe politieke talenten. In de periode 1918-1967 was dan ook een aanzienlijk deel van de volwassen bevolking lid van een politieke partij.

Als gevolg van de ontzuiling, die overigens al in de jaren '50 begon, en de individualisering trad er na 1967 een steeds sterker functieverlies van politieke partijen op. Met name de integratiefunctie van de klassieke politieke partijen kwam meer en meer op de tocht te staan. Het ooit zo overzichtelijke, langs lijnen van verzuijing en sociale verscheiden georganiseerde weefwerk van maatschappelijke organisaties en politieke partijen werd tot een ingewikkelde kluwen. De vroeger zo sterk aanwezige sociale, politieke en inhoudelijke overzichtelijkheid verdween steeds meer.

Enkele voorbeelden ter illustratie. Een groot deel van de FNV-leden, ook die van blauwe-boordenbonden, stemt vandaag de dag VVD. Omgekeerd zijn er ministeries waar de ambtelijke top zonder uitzondering uit PvdA-leden bestaat, maar het middenkader overwegend D66- en in mindere mate VVD-geïnd is. Burgers zijn tegenwoordig vaak lid van en de ANWB en van milieuorganisaties. Kan de ANWB dan namens al haar leden zich tegen rekeningrijden uitspreken (eenzelfde retorische vraag geldt natuurlijk evenzeer voor milieuorganisaties)? Orthodoxe katholieke stemmen opvallend vaak op ultra-orthodox-protestantse partijen. En is het nog wel zo links om voor meer consumptieve mogelijkheden voor de lager betaalden te pleiten? En is het progressief of juist conservatief om voor de inzet van grondtroepen in Kosovo te zijn?

De Nederlandse politieke partijen hebben het hier moeilijk mee. Dat geldt niet voor de Nederlandse burger. Die stemt als het hem uitkomt. Soms - als er een direct materieel of ideëel belang van hem in het geding is - klimt hij in de pen, stort een bedrag, schrijft een bezwaarschrift, spreekt in, belt een raadslid of bezoekt een vergadering. Voor een duurzame binding aan een bepaalde politieke partij voelen steeds minder burgers. De meeste politieke partijen kampen daarom met teruglopende en bovendien vergrijzende ledenbestanden. De vroeger zo vaste trouw van de kiezers aan de politieke partijen verdwijnt steeds meer. Waren het vroeger de nieuwe partijen als D66 die daarvan last hadden; tegenwoordig worden ook PvdA, CDA en VVD geconfronteerd met de grillen van de zwevende kiezer.

Intussen klampen de politieke partijen - dat geldt helaas in overwegende mate ook voor D66 - zich vast aan het 19^e eeuwse concept van representatieve democratie, waarbij de politieke partijen het monopolie op de

¹ De verschillende liberale groeperingen en de deels als gevolg van afscheiding van de ARP ontstane CHU bleven notabelenpartijen, dat wil zeggen partijen met relatief weinig leden, die zich vooral als kiesvereniging opstelden.

vertegenwoordiging bezitten. Zeker er wordt wat gesleuteld aan de randen van dit systeem; enige direct-democratische elementen² zijn - tegen de verdrukking in - geïncorporeerd in het systeem.

Wat moet D66 doen aan het ook haar bedreigende functieverlies? In de eerste plaats is het verstandig het probleem te onderkennen en er niet voor weg te lopen. In de tweede plaats is een bezinning nodig op datgene waarin D66 zich onderscheidde en nog steeds wel een beetje onderscheidt van veel andere politieke partijen. Als D66 namelijk echt een andere politieke partij is, zijn er goede kansen om ook in de 21^e eeuw een zinvolle functie te vervullen. Het gaat daarbij niet om het al dan niet bezitten van een expliciet ideologisch profiel. Hoewel een dergelijk profiel zeker kan bijdragen aan de herkenbaarheid van een politieke partij, zegt de aan- of afwezigheid ervan niets over de mate waarin een politieke partij functioneel is. Hiermee wil vooral gezegd zijn dat het sociaal-liberale profiel van D66 *als zodanig geen garantie is voor het zinvol voortbestaan van onze partij in de nieuwe eeuw*. Wel kan worden gesteld dat dit ideologische profiel een belangrijke grondslag heeft gelegd voor een goed verder functioneren van D66 ook in de post-materialistische 21^e eeuw. De sociaal-liberale ideologie is namelijk bij uitstek een *andere* ideologie. Het sociaal-liberalisme spiegelt geen beelden van de ideale samenleving voor, maar beoogt slechts passende randvoorwaarden de burgers en hun verbanden te creëren, opdat dezen zelf van dag tot dag vorm geven aan hun eigen idealen³.

Bepalend voor het zijn of niet-zijn van een politieke partij in de nieuwe eeuw zal zijn de mate waarin men erin slaagt bij de burgers levende idealen te vertalen in werkbare politieke ideeën, de wijze waarop men invulling geeft aan het begrip politieke representatie (hierbij gaat het om zaken als een nieuwe impuls aan directe democratie, de relatie kiezer-gekozenen, de wijze waarop al dan niet in het kader van interactief bestuur⁴ met maatschappelijke groeperingen wordt omgegaan, de mate waarin en dus de wijze waarop burgers voor dat alles daadwerkelijk worden bereikt). Voor dit alles is het bovenal noodzakelijk dat wordt nagedacht over de inhoud van het begrip politiek. In een ontideologiserende, depolitiserende en steeds zakelijker wordende samenleving is het onontbeerlijk dat het publieke domein opnieuw wordt afgebakend. Dat laatste houdt in dat de grote inhoudelijke vragen voor de volgende eeuw - vragen die nu als het ware nog in de lucht hangen - worden gepolitiseerd. Voorbeelden van dergelijke vragen zijn:

1. Hoe kan effectief iets worden gedaan aan het nog steeds groeiende verschil in welvaart tussen het "noorden" en het "zuiden"? In het verlengde daarvan dient de vraag zich aan welk immigratiebeleid (gegeven dergelijke welvaartsverschillen) moet worden gevoerd?
2. Hoe kan worden voorkomen dat als gevolg van de informatisering een nieuwe onderklasse van digibeten ontstaat?
3. Op welke wijze is effectieve controle mogelijk op de macht van de sterk gegroeide (semi-)overheidssector van zelfstandige bestuursorganen (ZBO's), en door middel van verplichte verzekeringsgelden gefinancierde dan wel van overheidssubsidies afhankelijke instanties?
4. Op welke wijze kan de door sociaal-culturele ontwikkelingen gegenereerde toenemende mobiliteit in ons deel van de wereld in goede banen worden geleid?
5. Welke overheidsmaatregelen kunnen eraan bijdragen dat burgers behorend tot de hardnekkig voorbestaande, ook sociaal gedepriveerde onderklasse in staat zullen zijn zin te geven aan hun eigen leven?

Wij bieden geen concrete handreiking te bewerkstelligen dat D66 snel de antwoorden op dit soort vragen uit de hoge hoed kan toveren. Dit soort zaken laat zich nu eenmaal niet zo gemakkelijk dwingen. Wel kunnen op korte termijn al enkele noodzakelijke randvoorwaarden worden geschapen. Wij noemen

1. *Het vermogen om in eigen kring, maar vooral ook met deskundigen en geïnteresseerden van buiten het creatieve debat over de grote inhoudelijke vragen van de volgende eeuw aan te gaan.* Dit vergt een open attitude die ook in onze partij niet altijd, althans niet altijd in voldoende mate, aanwezig is. Te veel en te vaak worden maatschappelijke problemen op een overwegend instrumenteel-technocratische manier benaderd. Te veel laten D66-fracties op alle niveaus zich leiden door de politieke agenda zoals die door anderen wordt bepaald. Te weinig wordt geluisterd naar ideeën van anderen. Te weinig aandacht is er voor meer diepgaande debatten over wezenlijke vraagstukken.

² Daarbij moet worden gedacht aan de invoering van het consultatieve referendum in een aantal gemeenten en de in formeel opzicht moeilijker te kwalificeren, steeds vaker toegepaste interactieve technieken bij beleidsontwikkeling.

³ Deze benadering werd door de vrijzinnig-democratische voorman Marchant het systeemloze model genoemd. Dit systeemloze model vertoont veel gelijkheid met het pragmatisme van het vroege D66. Voor een uitvoerig beschouwing verwijzen wij naar: J. Kohnstamm, "D66 als de rechtmatige erfgenaam van de VDB" in: G. Voerman, e a., *De vrijzinnig-democratische traditie*, Amsterdam 1991, 122-127.

⁴ Wie interactief bestuur serieus neemt, moet volstrekt en principieel afstand nemen van ouderwetse noties als het primaat van de politiek.

2 *Het scheppen van een infrastructuur om dit debat te kunnen houden* Het gaat daarbij om echte debatten op lokaal, regionaal en nationaal niveau, waarvan het - omwille van de kenbaarheid van het gedebatteerde - gewenst is dat deze op de TV worden uitgezonden Het hoeven echter niet altijd debatten in de letterlijke zin van het woord te zijn Het debat kan ook via internet worden gevoerd. Belangrijker is het echter dat D66 zo niet aanwezig is op de plaatsen waar het debat wordt gevoerd, dan toch op een andere wijze daarvan kennis neemt en vervolgens bereid is daar lering uit te trekken. Voor dit alles is het absoluut noodzakelijk dat D66 kiest voor een actievere opstelling in de richting van burgers en belangengroeperingen Intern is het gewenst dat "hogere" partijgremia letterlijk bij de "lagere" langs gaan om te horen wat er aan ideeën leeft en waaraan men behoefte heeft. Onze partij moet leren om "bottom-up" in plaats van "top-down" te werken.

3. *Op heel korte termijn al kan de partij zich bezinnen op het dreigende functieverlies.* Nu al kan D66 haar opvattingen herijken en aanscherpen op het stuk van de invoering van meer direct-democratische elementen, het wezen van de politieke representatie, en interactief bestuur. Nu al kan D66 interne meer "bottom-up" gaan werken en extern meer luisteren naar wat anderen, veelal niet-D66-ers, over wezenlijke problemen te melden hebben Het verdient daarom aanbeveling dat op alle niveaus de mogelijkheid wordt geopend om ook niet-leden in de gelegenheid te stellen commentaar te leveren op concept-programma's en suggesties voor verbetering te doen, die vervolgens als amendementen bij de besluitvorming worden betrokken

3. De specifieke context: de vitaliteit van de lokale partij-organisatie van D66

Veel D66-afdelingen hebben het niet gemakkelijk.⁵ Zij tellen vaak weinig leden. Hoewel het ledental in de meeste afdelingen niet afneemt, is er vaak wel sprake van een teruglopend aantal *actieve* leden. Dat betekent dat de reguliere afdelingswerkzaamheden door een steeds kleinere groep mensen moet worden verricht, waarbij er bovendien dikwijls sprake is van een slechts beperkte instroom van nieuwe actieve leden. Het behoeft geen betoog dat het onder deze omstandigheden in veel afdelingen lastig is om het hoofd boven water te houden Het verlies bij de laatste raadsverkiezingen in veel gemeenten heeft - eufemistisch geformuleerd - in veel gevallen de zaak ook geen goed gedaan Dat geldt uiteraard a fortiori voor die gemeenten waar D66 bij de laatste raadsverkiezingen uit de raad verdween.

De malaise in veel D66-afdelingen wordt geaccentueerd door het ontbreken van tekenen die wijzen op herstel van de partij op landelijk niveau. In sommige gemeenten komt daar nog - als zout in de wonde - het succes van GroenLinks of een lokale partij bij Op deze malaise wordt in de afdelingen verschillend gereageerd. Er zijn afdelingen waar men er extra hard tegenaan gaat en op zoek gaat naar nieuwe wegen, er zijn afdelingen die op een wat lager niveau voortsukkelen, er zijn afdelingen die zo goed als comateus zijn, en er zijn afdelingen die zichzelf de facto of de iure opheffen.⁶ ⁷Voor een deel is deze malaise het gevolg van de op dit moment voor D66 ongunstige politieke conjunctuur

Voor een ander deel betreft het hier echter een structureel probleem; een probleem dat te maken heeft met het feit dat het algemene functieverlies van politieke partijen zich op lokaal niveau nog sterker voordoet In veel gemeenten laten de publieke vraagstukken zich niet langer vangen in overzichtelijke ideologische schema's. Voor de klassieke politiek is op lokaal niveau steeds minder plaats; de burgers hebben er steeds minder behoefte aan Veel lokale politieke partijen hebben dat - dikwijls intuïtief - goed door Op een nu en dan populistische manier spelen zij in op de bij een groot deel van de burgerij levende behoefte aan 'andere politiek'.⁸ D66-afdelingen zouden eens een eerlijke analyse van de bij hen bekende lokale politieke partijen moeten maken en daarbij nagaan wat er van deze partijen te leren valt en (wat juist niet). Daarbij kan worden gedacht aan de wijze waarop deze partijen contacten onderhouden met burgers en maatschappelijke organisaties. Dit laatste is in hoge mate een kwestie van politieke cultuur en - op micro-niveau - van persoonlijke attitude.

⁵ Er zijn uiteraard ook afdelingen waar het nog steeds goed gaat. Deze afdelingen groeien in ledental, aan actieve leden is geen gebrek, er is een actieve fractie en soms zelfs een wethouder, en er worden tal van activiteiten ontplooid Deze afdelingen zijn over het algemeen (maar niet uitsluitend) te vinden in de grotere steden, met name de universiteitssteden, en de forensengemeenten. Het meest interessant zijn de kleinere gemeenten waar D66 het op lokaal niveau goed doet, omdat juist daar de natuurlijke randvoorwaarden voor een sterke positie van onze partij niet aanwezig zijn. Voorbeelden van dergelijke afdelingen zijn Heerjansdam, Gennep, Elst en Koog aan de Zaan (NB Theo, svp laatste voorbeeld checken).

⁶ Deze beschouwing is gebaseerd op een rondgang die door het regiobestuur en de statenfractie van Zuid-Holland in het voorjaar van 1999 is gemaakt.

⁷

⁸ Voor een meer uitvoerige analyse van het verschijnsel lokale politieke partijen verwijzen wij naar de publicatie *De gemeente als lokale democratie* van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Den Haag 1999, 25-26.

De kenmerken van lokale politieke partijen

Volgens een onderzoek⁹ van prof. dr. W. Derksen hebben veel lokale politieke partijen de volgende kenmerken gemeen

- **Bedreiging.** Lokale partijen vinden vaak hun oorsprong in iets wat door de lokale gemeenschap als een bedreiging van buitenaf wordt ervaren. De landelijke partijen onderkennen dergelijke bedreigingen onvoldoende. Dit gevoel past in een bredere angst voor het verdwijnen van het eigene. Vaak betreft het onderwerpen in de sfeer van verdere verstedelijking, het behoud van het laatste restant van het oude stadsgezicht, of bestuurlijk-organisatorische ingrepen als gemeentelijke herindelingen.
- **Hartstocht.** Politici van lokale partijen weten - meer dan hun collega's van de landelijke partijen - hartstocht op te roepen bij de kiezers. Lokale partijen zijn zichtbaar aanwezig in de lokale gemeenschap. Hun vertegenwoordigers bezoeken trouw bijeenkomsten van de plaatselijke verenigingen.
- **Plaatselijke symbolen.** De acties van lokale partijen richten zich vaak op, herkenbare plaatselijke symbolen (een boom, een weiland, een sluis of brug). Deze primair lokale herkenbaarheid contrasteert met de meer ideologische symbolen (nivellering, lastendruk, democratisering, verantwoordelijke samenleving) die de landelijke partijen doorgaans gebruiken.
- **Concreet versus abstract; individu versus beleid.** Lokale partijen kiezen vooral voor het concrete en voor het individu. Abstracte beleidsvorming komt in hun denken nauwelijks voor. De individuele burger staat voorop; die moet geen reden tot klagen hebben.
- **Maatschappijvisie.** Maatschappijverandering krijgt geen prioriteit bij de lokale partijen. De gemeente moet 'goed' functioneren. Lokale partijen zijn vaak gericht op behoud van het bestaande. Het 'tegenpartij'-karakter van lokale partijen kan hierdoor worden verklaard.
- **A-politiek of anti-politiek.** Lokale partijen zetten zich nogal eens af tegen de landelijke politieke partijen. Hierdoor lijkt het alsof de lokale partijen niet aan politiek doen. Deze benadering maakt het voor lokale partijen moeilijk om mee te doen aan het klassieke politieke spel van compromissen sluiten. Lokale partijen worden hierdoor minder als bestuurderspartij gezien.
- **Gebrek aan bestuurlijke vaardigheden.** Het a-politieke karakter van de lokale partijen leidt bij landelijke partijen al gauw tot de perceptie van gebrekkige bestuurlijke vaardigheden. Het politieke handwerk binnen het gemeentehuis is doorgaans niet de sterkste kant van de lokale partijen. Zoals al gezegd, geldt die conclusie bepaald niet voor het politieke handwerk buiten het gemeentehuis.

Voor veel afdelingen dreigt - als er niets ten goede verandert - op niet al te lange termijn existentiële nood. Gevreesd moet worden dat er aanmerkelijk meer afdelingen zijn die niet aan de komende raadsverkiezingen kunnen of willen deelnemen. Er is kortom sprake van een urgent probleem.

De meest overzichtelijke en tegelijkertijd meest ingewikkelde oplossing is gelegen in een electoraal herstel van D66 op landelijk niveau. De ervaring leert dat in veel gemeenten op deze nationale trend kan worden meegelift. Over het scheppen van randvoorwaarden voor dit herstel zijn door andere interne commissies, bijvoorbeeld de commissie Kiezersband, al nuttige aanbevelingen gedaan. In paragraaf 2 hebben wij overigens uiteengezet dat herstel van D66 niet alleen afhangt van de politieke conjunctuur. Net als andere politieke partijen kampt D66 ook met een structureel probleem, dat van het functieverlies.

Vooruitlopend en parallel aan het electorale herstel van D66 op nationaal niveau, kan er echter nu al het nodige gebeuren om de positie van onze partij op het lokale niveau te versterken:

1. Veel kan worden gewonnen als de partij een scherper ideeel-politiek profiel zou krijgen. Er moet in de eerste plaats een brug worden gelegd tussen het sociaal-liberale etiket waarmee wij ons sinds vorig jaar sieren en de diverse gedetailleerde verkiezingsprogramma's. Op lokaal niveau zou men gebaat zijn met een selectie van inhoudelijke thema's, dat wil zeggen signalementen, analyses en mogelijke oplossingen, die als specifiek sociaal-liberaal gelden. Centraal daarbij behoort de bij uitstek vrijzinnig-democratische ideeel-inhoudelijke notie te staan dat individuele ontplooiing het beste in de directe eigen omgeving gestalte kan krijgen, waarbij het individu ook bijdraagt aan de gemeenschap, de *res publica*. Dat betekent dat in de eerste plaats op lokaal niveau staatkundige vernieuwing gestalte moet krijgen; dat betekent ook in inhoudelijke sectoren die individuele burgers direct in hun directe omgeving aangaan, de thema's en oplossingen van de toekomst gezocht en gevonden moeten worden.
2. In afdelingen heeft men vaak het gevoel er alleen voor te staan. Met name door middel van een betere communicatie binnen de partij kan op dit punt al op korte termijn soelaas worden geboden. De klassieke communicatiemiddelen zijn en blijven in dat verband van groot belang. Daarbij gaat het om aantrekkelijke landelijke, regionale en lokale partijbladen, maar ook om bij uitstek op verbreding van de ideevorming.

⁹ *Ibidem.*

gerichte, interactieve gebeurtenissen als fora en podia. De landelijke partij-organisatie moet op dit vlak meer ondersteuning bieden aan de basis. Daarnaast kunnen goede en slimme ideeën snel en gemakkelijk worden uitgewisseld via een e-mailkrant. E-mailkranten kunnen (sub)regionaal en/of landelijk worden opgezet.

- 3 Afdelingen moeten de ruimte krijgen een scherper eigen lokaal profiel te krijgen. Wij geven er de voorkeur aan dat dat gebeurt onder de vlag van D66 (zie ook onder 1). Het optreden van D66 op lokaal niveau onder namen die een lokale partij suggereren¹⁰, achten wij ongewenst.
- 4 Dat laatste neemt niet weg dat er in sommige gemeenteraden lokale partijen opereren, die sterk verwant zijn aan D66. Wij vinden dat de mogelijkheid moet worden geopend dat lokale politieke partijen zich als collectief associëren met D66 en ook gebruik kunnen maken van de faciliteiten die D66 als landelijke (en als zodanig door de rijksoverheid gesubsidieerde) partij. Het aangaan van lijstverbindingen en gecombineerde kandidatenlijsten met verwante lokale partijen is een goede zaak.
- 5 Erkend moet worden dat in sommige gemeenten het lokale D66 populairder is dan de landelijke partij. Men kan echter uitsluitend lid worden van de ene landelijke rechtspersoon D66. Met het oog op de smalle basis van veel kleine D66-afdelingen, maar ook om iets aan het algemene functieverlies van politieke partijen te doen, menen wij dat burgers die D66 wel op lokaal niveau maar niet op nationaal niveau willen steunen, in de gelegenheid moeten worden gesteld op een zo volwaardig mogelijke wijze op afdelingsniveau binnen onze partij te participeren. Invoering van *de mogelijkheid van* een lokaal lidmaatschap is hiervan een logisch gevolg. Een dergelijk lokaal lidmaatschap doet bovendien recht aan de in sommige gemeenten zeer afwijkende lokale politieke verhoudingen.

Wij geven daarbij de voorkeur aan de figuur waarbij de afdeling zelf besluit tot invoering van het lokale lidmaatschap. Dit houdt in dat er een expliciet besluit van de AAV voor nodig is om naast het gewone lidmaatschap een eigen lidmaatschap van de desbetreffende D66-afdeling in te voeren. De rechten en plichten (hoogte contributie, gronden van en procedure voor schorsing) van de lokale leden worden eveneens door de desbetreffende afdeling bepaald. Deze rechten kunnen echter per definitie nooit afdelingsoverstijgend zijn. Dat wil zeggen dat lokale leden in aanmerking kunnen komen voor het vervullen van functies in de afdeling, dat zij stemrecht kunnen hebben in de AAV en voor het vaststellen van de kandidatenlijst voor raadsverkiezingen. De AAV kan echter besluiten tot een meer beperkte invulling van het lokale lidmaatschap. Een en ander betekent dat de lokale leden in geen enkele formele relatie staan tot de landelijke partij, zij zijn uitsluitend lid van een D66-afdeling.¹¹

Bijlage: Samenstelling van de commissie

- Henk Pijlman (voorzitter)
- Meine Henk Klijnsma (redacteur)
- Robbert-Jan Bron (lid)
- Tineke Knaap (lid)
- Anneke Mulder-Bakker (lid)
- Theo Sanders (lid)
- Matt Poelmans (vertegenwoordiger van het HB)
- Gerhard Brunsveld (ambtelijk secretaris)

¹⁰ De afdeling Bodegraven heeft deze mogelijkheid nadrukkelijk geopperd in haar visienotitie. Van een andere orde is de situatie waarbij de lokale afdelingen van enkele landelijke, meestal progressieve, partijen besluiten om zichzelf op te heffen ten gunste van een lokale (progressieve) partij. In enkele gemeenten, bijvoorbeeld Ermelo, Zoeterwoude en Warmond, bestaan dergelijke, vaak in de jaren '70 gevormde groeperingen, nog. In de gemeente Made en Drimmelen bestaat het voornemen een dergelijke lokale progressieve partij op te richten.

¹¹ Hieruit volgt dat er geen contributie-afdracht voor lokale leden aan de centrale partij plaatsvindt. Indien een afdeling voor een verregaande vorm van lokaal lidmaatschap kiest, is het - althans in theorie - denkbaar dat een dergelijke afdeling kan besluiten zich van D66 af te scheiden en als lokale partij verder te gaan.

8 BURGER & BESTUUR: Naar een participatieve democratie

Individu en samen leven

Voor het in stand houden van een democratische samenleving is betrokkenheid van individuen met die samenleving een noodzaak. Individuele vrijheid krijgt pas inhoud in samenhang met anderen. Om samen te leven maken mensen onderling afspraken. Afspraken, om werk te verdelen en om steun te zoeken bij elkaar. Afspraken, om de samenleving in te richten en ook de vrijheid van individuen ten opzichte van elkaar af te bakenen. Voortdurend nieuwe afspraken over hoe met elkaar om te gaan.

De discussie daarover is politiek, het maken van lastige keuzen. Van discussie is geen sprake als één individu alle andere overstemt. Of als niet iedereen mee mag praten. Een democratische samenleving die op lange termijn gezond wil blijven moet dus niet alleen er voor zorgen dat de politieke spelregels iedereen gelijke kansen bieden voor deelname aan de discussie en de besluitvorming. Gelijkwaardigheid voor de wet, ongeacht sekse, burgerlijke staat of geloofsovertuiging, is niet voldoende. Een democratie waarin onrechtvaardige verschillen tussen rijk en arm bestaan is geen lang leven beschoren. Dit is dan ook ongewenst. Een gezonde democratie moet een gelijke bijdrage van elk in de gezamenlijke besluitvorming mogelijk maken.

In onze samenleving zijn er instituties, zoals overheden, nodig om afspraken te kunnen maken en te bewaken. In een democratie bepaalt de gemeenschap van individuen zelf welke instituties men wil hebben. Burgers moeten telkens opnieuw kunnen bepalen welke bevoegdheden deze instituties krijgen en hoe zich dit verhoudt tot individuele vrijheid. Instituties zijn door de eeuwen heen verdwenen, zijn opgekomen of hebben andere bevoegdheden gekregen. Het wezen van de bestuurlijke indeling van Nederland is sinds 1848 echter niet meer gewijzigd. Waar andere maatschappelijke organisaties, zoals bedrijven, niet kunnen overleven zonder voortdurend te veranderen, verkeert het Nederlandse openbaar bestuur nagenoeg in stilstand. Het openbaar bestuur zal moeten veranderen door de zich steeds vernieuwende wensen van de burgers. Om de doodeenvoudige reden dat het openbaar bestuur er voor die burgers is en niet andersom.

Wij leven in een, soms goed en soms minder goed, functionerende representatieve democratie. We houden ons zelf niet meer dagelijks bezig met hoe bevoegdheden worden verdeeld en beslissingen worden genomen die onze individuele vrijheid raken. Daar hebben we politici voor ingehuurd. Niet omdat die het beter kunnen, maar vanwege een efficiënte arbeidsverdeling. En zolang deze politici, gewoon doen wat wij willen is er niets aan de hand. Sommige politici zijn er echter daadwerkelijk van overtuigd dat zij, en zij alleen, de "wil van het volk" vertegenwoordigen. Natuurlijk is er niets mis mee dat een politicus gelooft in zijn zelfgegeven opdracht. In de praktijk blijkt echter dat politici beslissingen nemen die onvoldoende draagvlak onder de burgers hebben. Vormen van directe democratie, zoals het referendum, worden met veel argwaan bejegend. Politici kunnen niet "beter" over leven en welzijn van burgers beslissen dan de burgers zelf. Zeggenschap over leven en welzijn behoort zoveel mogelijk bij mensen zelf te liggen.

De rol van het parlement als volksvertegenwoordiging komt onvoldoende uit de verf. In plaats van actief het publieke debat te voeren en politieke keuzen te maken ziet het parlement passief toe op de totstandkoming van wet- en regelgeving. Het regeerakkoord is heilig. Daar waar de regering beschikt over de kennis en kunde van het ambtelijk apparaat, ontbeert het parlement goede ondersteuning. Het overeind houden dan wel onderuit schoffelen van de regering is - in ieder geval in de ogen van veel burgers - de hoofdactiviteit van politici. Het daadwerkelijk vertegenwoordigen van het volk heeft plaatsgemaakt voor scoringsdrift bij belangengroepen en de media. Er is geen eigen verantwoordelijkheid naar de kiezers, want voor herverkiezing moet men enkel de partijleiding te vrend houden. Er is geen noodzaak besluiten uit te leggen aan de eigen kiezers. De burger herkent zich daardoor niet in de politiek.

Het parlement heeft een soms obsessief oog voor detail. Maar snelle veranderingen zijn niet bij te houden door een log, bureaucratisch apparaat. Of het nu middenveld of overheid betreft, bestuurders en politici moeten zich realiseren dat het niet hun eerste taak is oplossingen te bedenken voor elk maatschappelijk probleem. Daar is de maatschappij te complex voor geworden. Beter is het om structuren te ontwerpen waaraan oplossingen worden bedacht en uitgevoerd door de burgers zelf. Dat zijn misschien dan in ogen van "professionals" niet altijd de "beste" oplossingen, maar in ieder geval wel oplossingen waar de individuen in onze maatschappij achter staan. Dat is pas echt democratie!

De vertegenwoordigende democratie zoals wij die kennen loopt gevaar. Het aanzien van de politicus bij de burger is ronduit bedroevend. Partijen zijn steeds meer op elkaar gaan lijken. Politiek, het maken van lastige keuzen in een publiek debat, is verworden tot een vierjaarlijkse keuze uit enkele complete menu's. Politici en bestuurders houden angstvallig vast aan hun macht, terwijl er sprake is van een gezagscrisis. Het gevolg van deze crisis is het verminderen van de betrokkenheid, minder rekening houden met wet- en regelgeving en dus aantasting van rechten van andere individuen in de samenleving. De politiek, het publieke debat over lastige keuzen, kan in een complexe samenleving op lange termijn nooit het domein van alleen beroeps politici zijn. Burgers moeten niet alleen betrokken worden bij de politiek, maar er ook zelf verantwoordelijk voor zijn. Instituties moeten macht afstaan en meer verantwoordelijkheid bij burgers leggen. Dat is geen pleidooi voor alleen maar meer markt. Het streven naar deregulering en decentralisatie heeft tot nu toe niet geleid tot meer zeggenschap van de burger,

maar alleen tot minder zeggenschap van de politiek. Er is een gat gevallen tussen overheid en markt. Een grijs gebied waarin de verantwoordelijkheden onduidelijk zijn.

Juist in Europa zien we politici en bestuurders angstvallig vasthouden aan verworven posities. In het machtigste orgaan van de Europese Unie, de Europese Ministerraad, worden alle burgers, die op oppositiepartijen hebben gestemd, niet gehoord. Door de geringe bevoegdheden van het Europees Parlement worden onze democratische verworvenheden te grabbel gegooid. De deur van de Europese Unie moet worden opengerukt voor daadwerkelijke invloed van de burgers.

Het kan niet zo zijn dat mensen in gemeenschappen zich moeten schikken naar bestuursvormen die zij niet wensen. Van bovenaf opgelegde bestuurlijke efficiëntie dient niet leidraad voor de grootte en inrichting van overheden te zijn. Burgers moeten zich kunnen identificeren met het bestuur, zich daadwerkelijk vertegenwoordigd voelen. Het wordt tijd dat de burgers zelf mogen en kunnen kiezen voor de inrichting van de gemeente en bij welke lokale gemeenschap ze willen horen.

Niet alleen in het openbaar bestuur, maar ook in het maatschappelijk middenveld en in de markt staat de burger niet altijd centraal. Patiënten in de gezondheidszorg, cliënten bij welzijnsinstellingen, ouders en leerlingen in scholen, ze voelen zich niet altijd serieus genomen. Ze kunnen weinig invloed uitoefenen op wat ze geboden wordt. Het is niet vreemd dat er een grijs gebied van private gezondheidszorg ontstaat. Sommigen roepen dat dit in strijd is met de solidariteit en dus moet worden verboden. Particuliere initiatieven vormen een uitdaging en maken allereerst een kans omdat het oude stelsel faalt. Daar waar de instituties falen trekken individuen hun eigen plan. Dat dit een tweedeling teweeg kan brengen is een verwijt dat niet de individuen treft, maar de instituties en de politiek zelf. Er zal naar een nieuw evenwicht gezocht moeten worden tussen de zeggenschap van dienstverleners, dienstontvangers en het algemeen belang. Particuliere initiatieven kunnen daarbij een rol spelen zolang de toegankelijkheid gewaarborgd wordt.

De kwaliteit van de overheid laat te wensen over. De bureaucratie reageert traag. Beleid holt achter de feiten aan. Het beeld is ontstaan dat ambtenaren niet uitvoeren wat in de politiek is afgesproken en soms hun ministers tegenwerken en onvoldoende of onjuist informeren. Zo kan de politiek niet haar verantwoordelijkheid nemen. De achtergrond hiervan is niet dat de Nederlandse ambtenaar een slechte ambtenaar is. Het management van de overheid is complex. Er bestaat een enorme spanning tussen de uitvoering in het veld en de wetgeving. Overtreding van regels en het falen van de rechtshandhaving zijn het gevolg. Politici hebben de neiging daarop te reageren met nog meer regelgeving, terwijl meer beslissingsbevoegdheid bij de burgers zelf een betere oplossing zou bieden. De oplossingsrichting is meer betrokkenheid en democratie. Meer ruimte geven aan eigen initiatief en individuele keuzen. Alleen zo kan aan verantwoord burgerschap inhoud worden gegeven.

De burger centraal

Wij zijn bezorgd over de rol van politiek, overheid, middenveld en markt in onze maatschappij. Omdat niet de burger, maar de overheid, het middenveld en de markt zelf in het beleid voorop staan. Dat moet veranderen. De burger moet centraal staan.

Wij willen dat de politiek de betrokkenheid van burgers bij de samenleving stimuleert. Dat kan door democratisering van bedrijven en instellingen in het maatschappelijk middenveld. Dat kan door burgers te betrekken bij besluitvorming. Alleen als burgers verantwoordelijkheid krijgen, kunnen burgers zich verantwoordelijk gedragen.

Wij willen dat de politiek er zorg voor draagt dat de markt een open en eerlijke ontmoetingsplaats van consumenten en producenten is. Een markt waaraan consumenten en producenten rekening houden met hun leefomgeving. Een markt die niet louter is gericht op snelle winsten, maar een markt die zorgt voor efficiënte verdeling van schaarse goederen. We willen een markt waaraan verantwoord ondernemerschap werkt aan een duurzame samenleving.

Betrokkenheid van de burger bij de samenleving bestaat alleen als burgers ook daadwerkelijk invloed kunnen uitoefenen op besluitvorming. Dat kan gerealiseerd worden door burgers en belanghebbenden daar vroegtijdig bij te betrekken. Niet het van bovenaf opleggen van oplossingen is onze opdracht, maar het aanspreken van maatschappelijke creativiteit om samen problemen op te lossen.

De burger moet zich kunnen herkennen in de politiek en door de politiek serieus worden genomen. Het is daarom een vereiste dat de positie van de volksvertegenwoordiging wordt versterkt. De helderheid van politieke besluitvorming draagt bij aan de betrokkenheid van de burger. Helderheid is nodig om besluitvorming te beïnvloeden en machtsposities te voorkomen. Openbaarheid van publieke besluitvorming en toegankelijkheid van informatie vergroten die helderheid.

Wij willen een overheid die goed toegerust is voor haar publieke taken. Dat kan alleen als die overheid dynamisch is en zich snel kan aanpassen aan veranderingen in de samenleving. Wij zijn bezorgd over de verstrengeling tussen politiek en bestuur. Keuzen worden daardoor teveel ingegeven door bestaande machtsposities in plaats

van de wensen van de kiezer. Publieke discussies met burgers horen thuis in het politieke domein en niet op het niveau van ambtenaren en bestuur.

De samenleving staat niet stil. Ons denken over inrichting van onze samenleving moet zich dus ook blijven ontwikkelen. Zonder voortdurende hervorming van de democratie wordt de democratische samenleving uiteindelijk in haar diepste wezen bedreigd

Naar een heldere en dynamische politiek

1. D66 wil Nederland omvormen in een participatieve democratie, waar beslissingen normaliter genomen worden door gekozen volksvertegenwoordigers, maar het volk op ieder gewenst moment zelf kan ingrijpen via instrumenten van directe democratie. Het principe van volkssoevereiniteit moet expliciet worden opgenomen in de Grondwet.

2. Wij willen de mogelijkheid van een wetgevend referendum via een volksinitiatief, op alle bestuurlijke niveaus, ook in Europa. Het initiatief voor een referendum wordt genomen door de burgers zelf door het opstellen van een petitie met het aantal handtekeningen van kiesgerechtigde burgers gelijk aan 2% van het electoraat. Alle onderwerpen zijn referendabel en de opkomstdrempels dienen te worden afgeschaft.

3. Directe democratie is een oplossing voor trage besluitvormingsprocedures. De mogelijkheid van referenda over infrastructurele projecten moet leiden tot effectievere inspraakprocedures. Afhankelijk van het voorliggende onderwerp wordt het referendum gehouden onder de lokale, regionale, nationale of Europese probleemeigenaren.

4. Dubbele besluitvorming in de politiek werkt vertroebelend. Burgers moeten zelf de mogelijkheid hebben de besluitvorming van haar vertegenwoordigers te corrigeren. Daarom wensen wij afschaffing van de Eerste Kamer waarbij andere organen de functie van deze kamer kunnen overnemen. Grondwetswijzigingen moeten na aanvaarding door het parlement, altijd aan het volk worden voorgelegd in een referendum. De rechter moet de mogelijkheid krijgen wet en regelgeving te toetsen aan de grondwet.

5. De band tussen burger en vertegenwoordiger is wezenlijk voor het functioneren van een representatieve democratie. D66 wil daarom dat de kiezer bepaalt wie er in de volksvertegenwoordiging komen. Het Enkelvoudig Overdraagbare Stemsysteem (EOS) moet worden toegepast zodat kiezers via meerdere voorkeursstemmen een evenwichtige vertegenwoordiging kunnen kiezen.

6. Wij streven naar dualisme, ook in provincies en gemeenten. Goede wethouders en gedeputeerden zijn ook te vinden buiten de groep van volksvertegenwoordigers. De controletaak van de volksvertegenwoordiging komt beter tot zijn recht als volksvertegenwoordigers niet gecommiteerd zijn aan het bestuur.

7. Ook in Europa moeten de verantwoordelijkheden duidelijker verdeeld worden. Het Europees Parlement krijgt het recht van initiatief en het recht individuele leden van de Europese Commissie te ontslaan. De rechten van de Europese Raad van Ministers dienen beperkt te worden tot de bevoegdheid besluiten van het Europees Parlement aan te nemen of te verwerpen.

8. D66 streeft naar een Europese Grondwet. In deze Grondwet dient onder ander vastgelegd te worden wat tot de nationale soevereiniteit behoort en wat de bevoegdheden zijn van Europese instanties. Het vetorecht in de Raad van Ministers moet worden beperkt tot besluiten waarin nationale soevereiniteit wordt overgedragen aan Europese instanties. Bij discussie of van het vetorecht gebruik mag worden gemaakt toetst het Europees Hof van Justitie aan de Europese Grondwet.

Naar een dynamisch en verantwoord bestuur

9. Bestuur kan het beste plaatsvinden op het niveau waarop de ontwikkelingen optimaal beïnvloed kunnen worden. De starre bestuursstructuur van Nederland moet dus op de schop. Meer ruimte kan worden geboden aan andere democratisch gekozen overheden zoals stadsregio's, wijkorganen of zelfs grensoverschrijdende regiobesturen. Op al deze niveaus kunnen taakafspraken worden gemaakt met het bovenliggende bestuursorgaan van gemeente, provincie of rijk. Budgetten worden samen met de taakafspraken overgedragen.

10. De volksvertegenwoordiging moet worden versterkt. Het is ondoenlijk voor volksvertegenwoordigers om zonder professionele inhoudelijke ondersteuning op te boksen tegen het bestuur dat een ambtenarenapparaat achter zich weet. Een deel van de beleidsambtenaren moet worden overgeheveld naar de staf van het parlement, de gemeenteraden en andere vertegenwoordigende organen. Wij willen dat de volksvertegenwoordiging meer wetgeving initierende taken gaat uitvoeren. Adviezen van colleges, zoals de Raad van State, moeten worden gericht aan de volksvertegenwoordiging.

11. *Om de relatie burger-bestuur beter tot haar recht te laten komen dienen vertegenwoordigers in gekozen politieke functies voldoende tijd te krijgen voord deze functie. De eventuele werkgever moet hierbij voor de gederfde arbeidstijd gecompenseerd te worden. Daarnaast mag een financieel gegeven niet beletten dat de meest gewenste bestuurder aangesteld kan worden D66 pleit voor een nieuw bezoldigingstysteem voor wethouders*
12. *Wij willen dat in regeerakkoorden alleen nog hoofdlijnen worden vastgelegd en dat besluiten door de volksvertegenwoordiging vaker met wisselende meerderheden worden genomen*
13. *De rijksoverheid verdient krachtige sturing door een kabinet dat uitstijgt boven de alledaagse departementale verkokenng. Een klein en hecht samenwerkend team van ministers, het kernkabinet, opereert als politieke raad van bestuur De feitelijke en dagelijkse leiding over departementsonderdelen vindt plaats door onderministers.*
14. *Voor specifieke projecten kunnen ook onderministers worden benoemd Deze hoeven niet dezelfde zittingsperiode te hebben als het kernkabinet*

15. De 'vierde macht' - het ambtelijk apparaat - wordt als constitutionele macht erkend door de ambtenaren bij wet uitvoerende beslissingsbevoegdheden te geven. Voor ambtenaren wordt een gedragscode opgesteld en ambtenaren leggen een ambtseed af.

16. *Het verzelfstandigen van publieke taken zonder de tucht van de markt of de controle van democratische besluitvorming is uit den boze Of de dienst kan ook door de markt worden aangeboden, of het betreft een publieke taak die onder politieke besluitvorming en controle dient te vallen.*

17. Wij wensen afschaffing van de zelfstandige bestuursorganen. Privatisering van overheidstaken dient alleen plaats te vinden indien de betrokken producten en diensten daadwerkelijk via een vrije, open markt verhandeld kunnen worden.

Naar een democratische en open markt

18. *De overheid dient een actieve rol te vervullen in de marktordening om markten open en transparant te houden. D66 streeft naar een actief mededingingsbeleid om werkelijk vrije-marktkeuzen door het individu te kunnen garanderen. Gelijkwaardigheid tussen producent en consument, aanbieder en afnemer, staat daarbij voorop. Om betutteling te voorkomen beperkt de overheid zich daarbij zo veel mogelijk tot het voorwaarden stellen aan goede productvoorlichting*
19. *De overheid ziet er op toe dat maatschappelijke kosten in de prijsstelling op de markt berekend te worden De overheid kan aantasting van het milieu en de leefomgeving toestaan indien er een verplichting is tot vervanging van de toegebrachte ecologische schade. Verantwoord ondernemerschap moet tot uiting komen in een sociaal en milieu-paragraaf in jaarverslagen*
20. *De overheid mag niet oneigenlijk concurreren met bedrijven Als overheidsdiensten ook door andere organisaties in een open en vrije markt aangeboden kunnen worden, dient de overheid zich te beperken tot de taak van marktmeester In een vrije markt voor goederen en diensten ziet de overheid toe op de veiligheidsaspecten en gezondheidsaspecten teneinde de consument te beschermen Deze aspecten vormen op zich geen rechtvaardiging voor het enkel aanbieden van diensten door de overheid.*
21. *De overheid mag niet zelf door ondoorzichtige regelgeving en trage besluitvorming marktwerking frustreren*

22. Verstrengeling van publieke en private belangen, bijvoorbeeld in de sociale zekerheid en bij de ziekenfondsen, is onwenselijk. Het publiek belang mag niet worden overgelaten aan de markt zonder dat de overheid haar toezichtfunctie behoudt

Naar een democratisch en open middenveld

23. D66 vindt dat, als organisaties of instellingen worden gefinancierd met gemeenschapsgeld, deze organisaties democratisch gelegitimeerd moeten zijn. Dat betekent in sommige gevallen directe zeggenschap van de politiek, en in andere gevallen een eigen democratische structuur binnen de instelling Algemene richtlijn alle belanghebbenden krijgen zeggenschap Zo dienen binnen woningcorporaties, de gezondheidszorg, en welzijnsinstellingen cliënten directe zeggenschap te hebben in het bestuur.

24. *Pensioenfondsen behoren niet beschouwd te worden als het eigendom van werkgevers en werknemers, maar van alle verzekerden Oud-deelnemers en gepensioneerden moeten daarom ook directe zeggenschap hebben in het bestuur van pensioenfondsen*
25. *De vrijheid van onderwijs moet weer echt invulling krijgen. Ouders moeten de zeggenschap over de opvoeding van hun kinderen hebben, dus ook in de school Ouders zijn in eerste instantie verantwoordelijk, dus hebben dan ook het recht op de meerderheid in schoolbesturen. De overheid heeft met name de taak van het stellen en controleren van kwaliteitseisen*
26. *De directe zeggenschap van personeel en studenten in het bestuur van de universitaire instellingen dient te worden hersteld*
27. *De eigen verantwoordelijkheid van burgers wordt vergroot door verruiming van persoonsgebonden budgetten Dit concept hoeft niet beperkt te worden tot de gezondheidszorg en kan nader uitgewerkt worden voor andere voorzieningen zoals o.a. onderwijs*

Naar verantwoord ondernemen

28. *D66 vindt dat ook machtsuitoefening binnen private instellingen en bedrijven gecontroleerd moet worden voor zover marktwerking als controlemiddel tekort schiet. D66 meent dat een fundamentele discussie moet plaatsvinden over het ondernemingsbestuur waarbij de belangen van alle betrokkenen aan de orde komen Herziening van het structuurregime is hierbij de aangewezen weg*
29. *Ondernemingsraden vervullen een positieve rol in het bedrijfsleven Deze kan verder worden ontwikkeld door de OR te laten deelnemen aan het arbeidsvoorwaardenoverleg en de vaststelling van arbeidsvoorwaarden*
30. *Aandelenparticipatie van werknemers in hun bedrijf dient door de overheid gestimuleerd te worden om de betrokkenheid en de zeggenschap van werknemers in hun bedrijf te vergroten.*
31. *De invloed van werknemers en aandeelhouders op het bestuur van ondernemingen is wezenlijk voor de maatschappelijke functie van bedrijven Aanstelling en ontslag van commissarissen ligt dan ook in hun handen. Om machtsconcentraties te voorkomen kunnen commissarissen niet onbeperkt herbenoembaar zijn en vele commissariaten tegelijkertijd beheren*
32. *De controle op maatschappelijke organisaties wordt vergroot als de beloning van bestuurders en commissarissen openbaar zijn. In het jaarverslag van ondernemingen moet ook aandacht worden besteed aan de regeling en uitoefening van optierechten.*
33. *Daar waar verantwoord ondernemerschap tot uiting komt in het afsluiten van convenanten met de overheid heeft dit de voorkeur boven wet en regelgeving onder de voorwaarden dat de totstandkoming er van transparant is, ze nieuwe toetreders niet uitsluit en bijdraagt tot een snellere en effectievere realisatie dan door wet- en regelgeving*

34. Het algemeen verbindend verklaren van CAO's behoeft niet altijd de gehele CAO te betreffen Uitgangspunt voor algemeen verbindend verklaren is een aangescherpte representativiteits eis en de ruimhartige dispensatie voor ondernemingen waarbij het interne overleg in het OR tot verdergaande afspraken heeft geleid. Het doorvoeren van maatregelen via afspraken tussen sociale partners heeft de voorkeur boven wetgeving.

Naar verantwoord burgerschap

35. *Betrokkenheid van burgers dient gestimuleerd te worden. De overheid schept de infrastructuur waarna burgers zich cultureel, sociaal en sportief kunnen ontplooiën.*
36. *Een goede informatievoorziening is noodzakelijk voor de burger om zich te ontplooiën. De overheid moet garanderen dat de elektronische snelweg voor iedereen toegankelijk is*
37. *De overheid moet overheidsinformatie volledig toegankelijk maken door publicatie van wetgeving en voorbereiding van wetgeving op het internet. De informatie moet gratis te verkrijgen kunnen zijn*
38. *Een veilige omgeving is niet louter de taak van overheden alleen Scholen, woningcorporaties, bedrijven, horecagelegenheden en burgers hebben ook een eigen verantwoordelijkheid. Bij de politie kan de nadruk veel meer komen te liggen bij het coördineren tussen betrokkenen.*

39. *Burgers moeten meer in staat gesteld worden zorgtaken op zich te nemen. Deeltijdarbeid, betaald ouderschap- en zorgverlof moeten wettelijk worden geregeld.*
40. *Inburgeringsprogramma's voor nieuwkomers zijn een goede voorbereiding op deelname aan de Nederlandse samenleving. De democratische samenleving en gelijkwaardigheid van burgers in Nederland dient daarbij centraal te staan.*
41. *Burgers kunnen alleen participeren als zij kunnen communiceren. Van nieuwe burgers mag verwacht worden dat zij het Nederlands zich eigen maken. De overheid is verantwoordelijk voor het gratis aanbieden van de mogelijkheid Nederlands te leren. Wachtlijsten horen daar niet bij.*

42. De betrokkenheid van burgers via vrijwilligerswerk in Nederland is groot. De overheid kan deze betrokkenheid stimuleren door de positie van vrijwilligers te ondersteunen, bijvoorbeeld door het afschaffen van de sollicitatieplicht bij vrijwilligerswerk of door het mogelijk maken voor WAO'ers om vrijwilligerswerk te verrichten met behoud van de WAO status. Door ruimere aftrekbaarheid van giften en fiscale erkenning van vrijwilligerswerk bij erkende instellingen kan ook het verantwoord burgerschap versterkt worden.

43. *Onderlinge steunverlening tussen burgers kan worden gestimuleerd door het vergroten van de fiscale aftrekmogelijkheden van buitengewone lasten voor levensonderhoud. Deze hoeft niet beperkt te zijn tot een bepaalde leeftijdsgrens en familieband, maar zou uitgebreid moeten worden tot bijvoorbeeld de huiselijke opvang van asielzoekers.*